

Środek karny zakazu prowadzenia pojazdów w świetle projektu nowelizacji Kodeksu karnego

Reguły prawne tworzą zbiór, który stanowi względnie uporządkowaną całość określaną mianem „systemu” w szerokim tego słowa znaczeniu, pozostając między sobą w określonych relacjach takich jak m.in. hierarchiczność, niesprzeczność oraz spójność aksjologiczna¹. Tworzenie prawa, jak wskazuje m.in. *J. Wróblewski*, pojmować należy jako proces racjonalny, co oznacza, że będzie on zmierzał do kreowania norm które w określonej sytuacji są właściwym środkiem z punktu widzenia celów prawa, z uwzględnieniem posiadanych przez prawodawcę informacji i przyznawanych przezeń ocen², przy czym normy te wpisywać się winny w określone wyżej typowe relacje systemowe. Podstawową wartością każdego systemu prawa jest jego stabilność³, która wzmacnia poczucie bezpieczeństwa prawnego obywateli, budując także zaufanie do tworzonego prawa⁴.

Równocześnie jednak system i poszczególne jego składniki podlegają nieustannym reformom wymuszonym m.in. rozwojem cywilizacyjnym, a także stałej weryfikacji w różnych aspektach m.in. przydatności oraz adekwatności. Koniecznością jest bowiem dążenie do regulacji coraz doskonalszych i coraz lepiej odpowiadających aktualnym potrzebom⁵. Jako jeden z przykładów takiej regulacji można wskazać środek karny zakazu prowadzenia pojazdów, który

¹ *J. Wróblewski*, *Zasady tworzenia prawa*, Warszawa 1989, s. 9.

² *J. Wróblewski*, *Zasady*, s. 16 i n.; interesujące pogłębione rozważania w tym zakresie por. *T. Szymanowski*, *Opinia społeczna w Polsce o zmianach prawa karnego*, PiP 2007, Nr 5, s. 3 i n.

³ *W. Wróbel*, *Drogi i bezdroża reformy prawa karnego*, PiP 2007, Nr 9, s. 3–13; por. także w tej materii *E. Zielińska*, *O stanowieniu i ogłaszaniu prawa oraz kulturze prawnej*, PiP 2007, Nr 4, s. 6 i n.

⁴ Por. także *M. Melezini*, *Spójność prawa karnego a zmiany w zakresie kar i zasad ich wymiaru*, w: *A. Marek, T. Oczkowski* (red.), *Problemy spójności prawa karnego z perspektywy jego nowelizacji*, Warszawa 2011, s. 73 i n.

⁵ Por. m.in. *W. Wróbel*, *Drogi*, s. 3 i n.

będąc niezwykle podatny na tzw. populizm penalny⁶, co widać m.in. przy okazji ostatnich nagłośnionych przez media zdarzeń w ruchu drogowym⁷, podlega kolejnym korektom⁸ mając jednak nadal sporny kształt⁹. Propozycje zmian w obrębie wspomnianego środka zawiera również przedstawiony przez Komisję Kodyfikacyjną Prawa Karnego projekt nowelizacji części ogólnej i szczególnej Kodeksu karnego, który w redakcji z listopada 2013 r.¹⁰ zakłada zmiany w trzech zasadniczych jego obszarach.

Wspomniany projekt obejmuje kolejno: proponowaną w art. 42 § 3 i 4 KK zmianę o charakterze językowym, polegającą na zastąpieniu określenia czasookresu orzekania zakazu prowadzenia pojazdów „na zawsze” określeniem „dożywotnio”, następnie o wiele istotniejszą z punktu widzenia teorii jak i praktyki zmianę o charakterze zasadniczym proponowaną w art. 84 KK, dająca możliwość zatarcia skazania w przypadku środka karnego zakazu prowadzenia pojazdów orzeczonego dożywotnio (w aktualnym stanie prawnym – na zawsze). Jako trzecia pojawia się, równie istotna nie tylko z punktu widzenia teoretycznego ale także z punktu widzenia praktyki wymiaru sprawiedliwości, zmiana polegająca na wprowadzeniu w miejsce dotychczasowego znamienia „stanu pod wpływem środka odurzającego” – znamienia „stan pod wpływem środka zakłócającego czynności psychomotoryczne w stopniu mogącym zagrozić bezpieczeństwu w komunikacji”¹¹, przy czym propozycja ta nie pojawiła się już w projekcie skierowanym na posiedzenie Komitetu RM w dniu 3.4.2014 r. oraz w ostatecznej wersji projektu skierowanej do dalszych prac sejmowych¹².

Przed merytorycznym odniesieniem się do projektowanych zmian warto choćby w kilku słowach przybliżyć genezę, ewolucję i istotę środka karnego

⁶ Odnośnie populizmu penalnego por. w tym zakresie Z. Sienkiewicz, R. Kokot (red.), Populizm penalny i jego przejawy w Polsce. Materiały z Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr Prawa Karnego, Szklarska Poręba, 24–27.9.2008 r., Wrocław 2009; na problem słusznie zwraca uwagę także A. Zoll, Prace, s. 3 i n.; reakcją na nagłośnione wydarzenia z Kamienia Pomorskiego jest projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny, Sejm RP VII kadencji, Druk sejmowy Nr 2169.

⁷ Por. m.in. projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny, Sejm RP VII kadencji, Druk sejmowy Nr 2169, <http://sejm.gov.pl/Sejm7.nsf/PrzebiegProc.xsp?id=B47E4692C8A-6D72EC1257C8900499192>.

⁸ Nowelizowany m.in.: Dz.U. z 2000 r. Nr 48, poz. 548; Dz.U. z 2010 r. Nr 40, poz. 227, Dz.U. z 2011 r. Nr 17, poz. 78 – bliżej zmiany zostaną omówione w dalszej części opracowania.

⁹ Por. m.in. w tym zakresie dyskusję nad reformą prawa karnego z lat 90. przed wejściem w życie KK z 1997 r., w tym m.in. R.A. Stefański, Zakaz prowadzenia pojazdów w projekcie Kodeksu karnego, PiP 1991, Nr 6, poz. 063.

¹⁰ Projekt nowelizacji Kodeksu karnego przedstawiony przez Komisję Kodyfikacyjną Prawa Karnego w redakcji z 11.2013 r. dostępny <http://bip.ms.gov.pl/pl/dzialalnosc/komisje-kodyfikacyjne/komisja-kodyfikacyjna-prawa-karnego/komisja-kodyfikacyjna-prawa-karnego-2009-2013/> (dostęp 10.2.2014 r.).

¹¹ W art. 42 KK zmiana jest w zasadzie konsekwencją zmiany tego znamienia w obrębie przestępstw przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji.

¹² Zob. <http://legislacja.rcl.gov.pl/lista/2/projekt/194900/katalog/194937> (dostęp 10.5.2014 r.), por. Druk sejmowy Nr 2393.

zakazu prowadzenia pojazdów. Tytułem przypomnienia wskazać trzeba, że w Kodeksie karnym z 1932 r. w katalogu kar dodatkowych nie przewidziano *stricte* zakazu prowadzenia pojazdów poprzestając w tym zakresie na możliwości orzeczenia kary dodatkowej utraty prawa wykonywania zawodu przewidzianej w art. 44 lit. c¹³ i 48 KK z 1932 r. Konstrukcja ta był w pełni uzasadniona biorąc pod uwagę ówczesne nasilenie ruchu drogowego, a tym samym częstotliwość zdarzeń w jego obrębie¹⁴. Zresztą w Kodeksie karnym z 1932 r. nie wyodrębniono również osobnej kategorii przestępstw jaką są obecnie przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji, tak jak to uczyniono już w Kodeksie karnym z 1969 r.

Sytuacja uległa zmianie w 1959 r., po wejściu w życie ustawy z 10.12.1959 r. o zwalczaniu alkoholizmu¹⁵, która w art. 31 wprowadziła karę dodatkową zakazu prowadzenia pojazdów lub zakazu nadania tego uprawnienia, gdzie podstawą jej orzeczenia było skazanie za przestępstwo pozostające w związku z naruszeniem w stanie nietrzeźwości obowiązków prowadzącego pojazd mechaniczny. Głównym celem tego sposobu reakcji było wyeliminowanie zagrożenia ze strony nietrzeźwych kierujących¹⁶. Kara dodatkowa zakazu prowadzenia pojazdów mechanicznych pojawiła się odpowiednio wraz z wejściem w życie Kodeksu karnego z 1969 r. i Kodeksu wykroczeń z 1971 r.¹⁷ W pierwotnej wersji art. 43 KK z 1969 r. przewidywał fakultatywny zakaz prowadzenia pojazdów mechanicznych w razie skazania osoby prowadzącej pojazd mechaniczny za przestępstwo przeciwko bezpieczeństwu w ruchu lądowym, wodnym lub powietrznym oraz obligatoryjny zakaz prowadzenia pojazdów mechanicznych, jeżeli sprawca w chwili popełnienia przestępstwa wymienionego w § 1 był w stanie nietrzeźwości.

W kodyfikacji karnej z 1997 r. wprowadzono środek karny zakazu prowadzenia pojazdów w tzw. w nowej odsłonie¹⁸, który w zamierzeniu ustawodawcy miał odpowiadać ciągle ewoluującym potrzebom w zakresie za-

¹³ Szerzej odnośnie genezy środka zakazu prowadzenia pojazdów por. m.in. Z. Sienkiewicz, Środki karne, w: M. Melezini (red.), System prawa karnego, Kary i środki karne. Poddanie sprawcy próbie, t. 6, Warszawa 2010, s. 574, por. także W. Cieslak, Ewolucja systemu sankcji w polskich kodeksach karnych, GSP 2011, t. XXV, s. 515 i n.

¹⁴ W porównaniu z 2002 r. liczba pojazdów w Polsce w 2011 r. wzrosła o prawie 8,7 mln sięgając w 2011 r. poziomu 24 189 370 (źródło GUS), przy czym w 2011 r. odnotowano 40 065 wypadków drogowych (źródło KGP), a w 2012 r. – 37 046 wypadków drogowych, przy czym w 2012 r. nietrzeźwi użytkownicy dróg uczestniczyli w 4467 wypadkach drogowych, natomiast byli sprawcami 3407 wypadków drogowych co stanowi 9,2% ogółu, w których zginęło 475 osób – 13,3% ogółu, a rannych zostało 4071 osób co stanowi 8,9% ogółu; Raport o stanie bezpieczeństwa w Polsce w 2012 r. przygotowany przez MSW, Warszawa 2013, dostępny na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości.

¹⁵ Dz.U Nr 69, poz. 434; Por. m.in. R.A. Stefański, Zakaz prowadzenia pojazdów, s. 20 i n.

¹⁶ Por. m.in. Z. Sienkiewicz, Środki karne, s. 574 i n. i powołane tam orzecznictwo.

¹⁷ Por. także W. Cieslak, Ewolucja, s. 520 i n.

¹⁸ Por. w tym zakresie m.in. R.A. Stefański, Model normatywny zakazu prowadzenia pojazdów w projekcie kodeksu karnego, WPP 1992, Nr 1–2, s. 74 i n.; a także R.A. Stefański, Kara do-

pewnienia bezpieczeństwa w komunikacji. Na mocy art. 42 § 1 KK w wersji pierwotnej sąd mógł orzec zakaz prowadzenia pojazdów określonego rodzaju w razie skazania osoby uczestniczącej w ruchu za przestępstwo przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji, w szczególności jeżeli z okoliczności popełnionego przestępstwa wynikało, że prowadzenie pojazdu przez tę osobę zagraża bezpieczeństwu w komunikacji. Obligatoryjnie natomiast zgodnie z § 2 sąd miał obowiązek orzec zakaz prowadzenia wszelkich pojazdów mechanicznych albo pojazdów mechanicznych określonego rodzaju, jeżeli sprawca w czasie popełnienia przestępstwa wymienionego w § 1 był w stanie nietrzeźwości, pod wpływem środka odurzającego lub zbiegł z miejsca zdarzenia określonego w art. 173, 174 lub 177 KK. Zgodnie natomiast z pierwotną wersją art. 43 § 1 KK jeśli ustawa nie stanowiła inaczej środek ten należało orzekać w latach, od roku do lat 10, przy czym stosownie do § 2 art. 43 KK zakaz obowiązywał od uprawomocnienia się orzeczenia, a okres, na który środek orzeczono, nie biegł w czasie odbywania kary pozbawienia wolności, chociażby orzeczonej za inne przestępstwo. Jednocześnie zgodnie z § 3 art. 43 KK sąd miał obowiązek nałożyć zwrot dokumentu uprawniającego do prowadzenia pojazdu, do chwili zaś wykonania tego obowiązku okres, na który orzeczono zakaz, nie biegł. Wskazane w art. 43 KK reguły w zakresie orzekania środka karnego zakazu prowadzenia pojazdów w nieznacznie zmodyfikowanym kształcie obowiązują do chwili obecnej¹⁹.

Najpoważniejsza zmiana w stosunku do pierwotnej założonej konstrukcji środka karnego zakazu prowadzenia pojazdów nastąpiła ustawą z 14.4.2000 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny²⁰, kiedy to zmodyfikowano § 2 w art. 84 KK, art. 244 KK; dodano § 3 i 4 w art. 42 KK, art. 47a KK, § 3 w art. 48 KK, art. 49a, § 2 w art. 178 KK oraz art. 178a KK wprowadzając obligatoryjne orzekanie dożywotniego zakazu prowadzenia wszelkich pojazdów mechanicznych wobec sprawcy, który będąc w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego spowodował katastrofę albo jej niebezpieczeństwo, bądź spowodował wypadek w ruchu lądowym, wodnym lub powietrznym, których następstwem była śmierć albo ciężki uszczerbek na zdrowiu innej osoby. Środek ten należało stosować również w sytuacji, w której sprawca tych przestępstw zbiegł z miejsca zdarzenia lub został skazany ponownie za prowadzenie pojazdu mechanicznego w tych warunkach. Zmiany powyższe motywowano, jak wynika z uzasadnienia projektu, w pierwszej kolejności walką ze społeczną plagą polegającą na prowadzeniu pojazdów mechanicznych przez nietrzeźwych kierują-

datkowa zakazu prowadzenia pojazdów mechanicznych lub innych pojazdów (wnioski *de lege ferenda*), WPP 1988, Nr 4.

¹⁹ Konstrukcja art. 43 KK do chwili obecnej podlegała pięciu nowelizacjom ogłoszonym kolejno w: Dz.U. z 2005 r. Nr 163, poz. 1363; Dz.U. z 2009 r. Nr 62, poz. 504; Dz.U. z 2009 r. Nr 201, poz. 1540; Dz.U. z 2009 r. Nr 206, poz. 1589 oraz Dz.U. z 2010 r. Nr 125, poz. 842.

²⁰ Dz.U. Nr 48, poz. 548.

cych, co w opinii projektodawców, kończyło się wypadkami komunikacyjnymi. Nowelizacja weszła w życie 15.7.2000 r. z wyjątkiem zmian przewidzianych w art. 49a i art. 178a, które weszły w życie z 15.12.2000 r., spotykając się od samego początku z uwagami krytycznymi ze strony doktryny²¹ przy czym wprowadzone zmiany, jak pokazują statystyki, nie są nadmiernie często wykorzystywane w praktyce wymiaru sprawiedliwości²².

Ustawą z 12.2.2010 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks karny wykonawczy oraz ustawy – Prawo ochrony środowiska²³ ponownie zmieniono art. 42 § 3, art. 58 § 4, art. 69 § 4 KK, dodając równocześnie art. 178a § 4 KK, motywując taki zabieg po raz kolejny koniecznością zaostrzenia odpowiedzialności sprawców przestępstw przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji, popełniających je w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środków odurzających. Zmieniony przepis dotyczący dożywotniego zakazu prowadzenia pojazdów mechanicznych, obliguje sąd do orzekania zakazu prowadzenia wszelkich pojazdów mechanicznych na zawsze wobec sprawcy, który w czasie popełniania przestępstwa określonego w art. 173 KK, którego następstwem jest śmierć innej osoby lub ciężki uszczerbek na jej zdrowiu, albo w czasie popełnienia przestępstwa określonego w art. 177 § 2 KK lub w art. 355 § 2 KK, był w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego lub zbiegł z miejsca zdarzenia, dopuszczając jednocześnie możliwość odstąpienia od orzeczenia tego środka karnego jeżeli zachodzi wyjątkowy wypadek uzasadniony szczególnymi okolicznościami. Nowelizacja ta weszła w życie 1.7.2010 r.

Krótko jedynie wspomnieć należy również zmiany wprowadzone ustawą z 25.11.2010 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny²⁴, które weszły w życie 25.2.2011 r., dotyczące obligatoryjnego orzekania przez sąd zakazu prowadzenia pojazdów mechanicznych (art. 42 § 2 KK) a będące wynikiem postanowienia TK z 5.5.2009 r.²⁵. Powołane postanowienie TK jak i wprowadzone w jego wyniku zmiany były reakcją na niepożądane sytuacje w których sprawcy przestępstw przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji, prowadzący pojazdy inne niż mechaniczne, ponosili surowszą odpowiedzialność niż sprawcy kie-

²¹ Por. m.in. *W. Wróbel*, Krytycznie o zaostrzeniu odpowiedzialności karnej za przestępstwa komunikacyjne, PiP 2001, Nr 7, s. 54–56.

²² Analizując statystyki przygotowywane przez MS, a obejmujące prawomocne osądenia osób dorosłych za wybrane przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji w latach 2001–2011 zauważyć możemy, że orzeczenie środka karnego w oparciu o art. 42 § 3 i 4 KK po raz pierwszy pojawiło się w statystykach za 2008 r. – były to 23 przypadki w oparciu o art. 42 § 3 KK i 3 przypadki w oparciu o art. 42 § 4 KK, w 2009 r. odpowiednio 23 i jeden przypadek, w 2010 r. – 41 takich przypadków w oparciu o § 3 i zero w oparciu o § 4, w 2011 r. – 121 w oparciu o § 3 i 2 przypadki w oparciu o § 4. Dla porównania tylko choćby w 2011 r. środek karny orzekany na podstawie art. 42 § 1 KK orzeczono 14 150 razy, z art. 42 § 2 KK – 117 975 razy, <http://bip.ms.gov.pl/pl/dzialalnosc/statystyki/statystyki-2012/> (dostęp 1.4.2014 r.).

²³ Dz.U. Nr 40, poz. 227.

²⁴ Dz.U. z 2011 r. Nr 17, poz. 78.

²⁵ Postanowienie TK z 5.5.2009 r., S 2/09, OTK-A 2009, Nr 5, poz. 73.

rujący pojazdami mechanicznymi²⁶. Problem ten dostrzegany był w doktrynie, gdzie formułowano wnioszek *de lege ferenda*, by rozszerzyć zakres przedmiotowy zakazu orzekanego na podstawie art. 42 § 2 KK o inne pojazdy przez prosty zabieg legislacyjny, polegający na skreśleniu słowa „mechanicznych”²⁷ co też w wyniku wspomnianej nowelizacji uczyniono, a czego konsekwencją jest obecnie objęcie zakazem prowadzenia pojazdów, orzekanym na podstawie tego przepisu zarówno pojazdów mechanicznych, jak i innych rodzajów pojazdów.

Obecnie przy okazji projektowanej gruntownej nowelizacji kodyfikacji karnej przygotowano kolejne zmiany w obrębie środka karnego zakazu prowadzenia pojazdów zmierzające, jak już wskazano wyżej, w trzech zasadniczych kierunkach, a mianowicie: czasookresu orzekania zakazu „na zawsze”, możliwości zatarcia skazania w przypadku środka karnego zakazu prowadzenia pojazdów orzeczonego dożywotnio oraz znamienia „stanu pod wpływem środka odurzającego”²⁸ – przy czym jak już wspomniano, ostatnia z proponowanych zmian nie pojawiła się już w toku dalszych prac na projektem²⁹. Pierwsza i druga z proponowanych aktualnie w obrębie środka karnego zakazu prowadzenia pojazdów zmian, są w znacznej mierze odpowiedzią na zdecydowaną krytykę dotychczasowych rozwiązań zarówno ze strony doktryny jak i praktyki wymiaru sprawiedliwości³⁰.

Precyzując w pierwszej kolejności istotę środka karnego zakazu prowadzenia pojazdów zaznaczyć należy, że powszechnie w zasadzie, zarówno w piśmiennictwie jak i orzecznictwie SN, przyjmuje się, że chodzi tutaj z jednej strony nie tylko o odsunięcie sprawcy od obiektywnie istniejących układów sytuacyjnych, w których ma on okazję do popełniania przestępstwa komunikacyjnego, ale także o nie mniej ważny aspekt wychowawczy³¹. Trafnie cele tego

²⁶ Por. postanowienie z 11.10.2001 r. (I KZP 24/01, OSP 2002, Nr 7–8, poz. 110), postanowienie z 21.11.2001 r. (I KZP 27/01, OSNKW 2002, Nr 1–2, poz. 5), uchwałę z 26.8.2002 r. (I KZP 20/02, OSNKW 2002, Nr 11–12, poz. 92), wyrok z 6.7.2006 r. (IV KK 146/06, OSP 2007, Nr 2, poz. 18) oraz o postanowienie z 29.8.2007 r. (I KZP 23/07, OSP 2008, Nr 6, poz. 59).

²⁷ Por. K. Łucarz, *Zakaz prowadzenia*, s. 198.

²⁸ Projekt nowelizacji kodeksu karnego w redakcji z 11.2013 r. dostępny <http://bip.ms.gov.pl/pl/dzialalnosc/komisje-kodyfikacyjne/komisja-kodyfikacyjna-prawa-karnego/komisja-kodyfikacyjna-prawa-karnego-2009-2013/> (dostęp 10.2.2014 r.), por. także Sejm RP, Druk sejmowy Nr 2393.

²⁹ Zob. <http://legislacja.rcl.gov.pl/lista/2/projekt/194900/katalog/194937> (dostęp 10.5.2014 r.).

³⁰ Por. w tym zakresie np. R.A. Stefański, *Zakaz prowadzenia pojazdów mechanicznych na zawsze*, Prok. i Pr. 2000, Nr 7–8, s. 131 i n.; R.A. Stefański, *Obligatoryjny zakaz prowadzenia pojazdów*, Prok. i Pr. 2011, Nr 5, s. 8 i n.; oraz W. Wróbel, *Krytycznie o zaostrożeniu*, s. 54–56.

³¹ Zgodnie z regulacjami zawartymi w ustawie z 5.1.2011 r. o kierujących pojazdami, t.j. Dz.U. z 2015 r. poz. 155, w szczególności art. 12 ust. 1 pkt 2 prawo jazdy nie może być wydane osobie w stosunku do której został orzeczony prawomocnym wyrokiem sądu zakaz prowadzenia pojazdów mechanicznych – w okresie i zakresie obowiązywania tego zakazu, zgodnie natomiast z ust. 2 przepis ust. 1 pkt 2 stosuje się także wobec osoby ubiegającej się o wydanie

środka ujmuje *R.A. Stefański*, wskazując, że jest to głównie wyeliminowanie sprawcy przestępstwa komunikacyjnego z ruchu drogowego by w ten sposób zapobiec możliwości popełnienia przez niego dalszych przestępstw, jego celami perspektywicznymi są zaś, poprawa i odstraszenie sprawcy przestępstwa jak i ogółu społeczeństwa³². Podobnie przyjmuje SN w swoim orzecznictwie wskazując, że *ratio legis* zakazu prowadzenia pojazdów mechanicznych stanowi wykluczenie z ruchu drogowego takich kierowców, którzy wykazali, że zagrażają bezpieczeństwu w komunikacji³³. Obecnie pamiętać należy także o wymiarze międzynarodowym tak postawionych celów, chodzi bowiem również o to aby kierowcy pozbawieni prawa prowadzenia pojazdów w państwie członkowskim innym niż państwo stałego miejsca zamieszkania, nie uniknęli skutków zakazu prowadzenia pojazdów po opuszczeniu państwa popełnienia czynu zabronionego³⁴.

W kontekście powyższego dotychczasowe określenie orzekanego środka „na zawsze”, jakkolwiek wpisywało się w powyższe założenia względnie trwałego odsunięcia sprawcy od możliwych układów sytuacyjnych, w których miałby on okazję do dalszego popełnienia przestępstw komunikacyjnych, niemniej jednak jednocześnie słusznie zdaniem części doktryny mogło prowadzić do konstatacji, że środek karny opisany w art. 42 § 3 i 4 KK w rzeczywistości nie jest właściwie oznaczony pod względem czasowym, nie wskazując w istocie momentu jego zakończenia³⁵, wykraczając ponadto jak się wydaje, poza moment limitujący w spo-

prawa jazdy kategorii: 1) B1 lub B – w okresie obowiązywania zakazu prowadzenia pojazdów mechanicznych obejmującego uprawnienie w zakresie prawa jazdy kategorii AM, A1, A2 lub A; 2) AM, A1, A2, A, C1, C, D1 lub D – w okresie obowiązywania zakazu prowadzenia pojazdów mechanicznych obejmującego uprawnienie w zakresie prawa jazdy kategorii B; 3) B+E, C1+E, C+E, D1+E lub D+E – w okresie obowiązywania zakazu prowadzenia pojazdów mechanicznych obejmującego uprawnienie w zakresie prawa jazdy kategorii B lub odpowiednio kategorii C1, C, D1 lub D. 3. Przepis ust. 1 pkt 3 stosuje się także wobec osoby ubiegającej się o wydanie prawa jazdy kategorii: 1) C1, C, D1 lub D – w okresie obowiązywania decyzji o cofnięciu lub zatrzymaniu prawa jazdy obejmującej uprawnienie w zakresie prawa jazdy kategorii B; 2) B+E, C1+E, C+E, D1+E lub D+E – w okresie obowiązywania decyzji o cofnięciu lub zatrzymaniu prawa jazdy obejmującej uprawnienie w zakresie prawa jazdy kategorii B lub odpowiednio kategorii C1, C, D1 lub D. Zgodnie natomiast z art. 49 ust. 1 pkt 3 lit. a sprawdzeniu kwalifikacji w formie egzaminu państwowego podlega: osoba ubiegająca się o: przywrócenie uprawnienia do kierowania motorowerem, pojazdami silnikowymi lub tramwajem cofniętego na okres przekraczający rok lub cofniętego w związku z utratą kwalifikacji.

³² *R.A. Stefański*, Zakaz prowadzenia pojazdów, Warszawa 1990, s. 46–64.

³³ Por. m.in. wyrok SN z 13.10.2011 r., IV KK 201/11, Prok. i Pr. – wkl. 2012, Nr 2, s. 2; wyrok SN z 5.3.2009 r., II KK 269/08, OSNwSK 2009, Nr 1, poz. 630; por. także wyrok SN z 8.2.2007 r., III KK 478/06, Prok. i Pr. – wkl. 2007, Nr 6, s. 4.

³⁴ Por. *R.A. Stefański*, Uznawanie zagranicznych orzeczeń o zakazie prowadzenia pojazdów, Prok. i Pr. 2012, Nr 2, s. 5 i n.; Konwencja sporządzona na podstawie artykułu K.3 Traktatu o Unii Europejskiej o zakazie prowadzenia pojazdów mechanicznych, Dz.Urz. WE C 216 z 10.7.1998 r., s. 2.

³⁵ Na cały czas dający się przewidzieć, na stałe; *T. Karpowicz* (red.), Słownik ortograficzny języka polskiego, Warszawa 2001, 2005, 2006.

sób zasadniczy ingerencję prawnokarną. Dość zwrócić w tym miejscu uwagę, że środek karny zakazu prowadzenia pojazdów realizujący sprecyzowane wyżej cele ma sens zasadniczo do końca życia skazanego nie zaś do bliżej nieokreślonego momentu końcowego. Słusznie zwracano w tym miejscu uwagę m.in. na art. 17 KPK zgodnie z którym nie wszczyna się postępowania, a wszczęte umarza gdy oskarżony zmarł (pkt 5)³⁶, a także na art. 15 KKW zgodnie z którym sąd umarza postępowanie wykonawcze w razie przedawnienia wykonania kary, śmierci skazanego lub innej przyczyny wyłączającej to postępowanie. Jednocześnie zwracano uwagę na konstrukcję funkcjonującej w Kodeksie karnym z 1997 r. (art. 32 pkt 5 KK) kary **dożywotniego** pozbawienia wolności (podkr. własne R.P.), która rodowód swój datuje na wiek XVIII³⁷, nie budząc w tym zakresie zasadniczo wątpliwości co do momentu zakończenia jej wykonywania. Z tych wszystkich względów obecnie proponowana zmiana określenia „na zawsze” na określenie „dożywotnio” jest w pełni trafnym zabiegiem przywracającym w tym zakresie m.in. spójność systemową.

Co do dalszej części projektowanych zmian, na uwagę zasługuje przede wszystkim przywrócenie możliwości zatarcia skazania w obrębie środka karnego orzecanego na podstawie art. 42 § 3 i 4 KK co dotychczas nie było możliwe³⁸. Zgodnie bowiem z art. 107 § 6 KK jeżeli orzeczono środek karny, zatarcie skazania nie może nastąpić przed jego wykonaniem, darowaniem albo przedawnieniem jego wykonania, z zastrzeżeniem art. 76 § 2 KK. Co do zasady zgodnie z art. 84 § 1 KK sąd może wprawdzie po upływie połowy okresu, na który orzeczono środki karne wymienione w art. 39 pkt 1–3, uznać je za wykonane, jeżeli skazany przestrzegał porządku prawnego, a środek karny był w stosunku do niego wykonywany przynajmniej przez rok, nie mogąc tego jednak uczynić odnośnie środka orzecanego na zasadzie art. 42 § 2 lub 3 KK, co wynika z § 2 art. 84 KK³⁹. W związku z powyższym skutkiem orzeczenia środka karnego zakazu prowadzenia pojazdów na zawsze na chwilę obecną

³⁶ R.A. Stefański, Zakaz prowadzenia pojazdów mechanicznych, s. 131 i n.

³⁷ Por. w tym zakresie m.in. L. Wilk, w: M. Melezini (red.), System Prawa Karnego, Kary i środki karne. Poddanie sprawy próbie, t. 6, Warszawa 2010., s. 103 i n. Por. m.in. J. Kulesza, Niektóre problemy stosowania sankcji bezwzględnie oznaczonej, Prok. i Pr. 2007, Nr 11, s. 68 i n.

³⁸ Por. m.in. M. Melezini, Środki karne jako instrument polityki kryminalnej, Białystok 2013; por. także R.A. Stefański, Zakaz prowadzenia pojazdów mechanicznych, s. 131 i n.; W. Wróbel, Krytycznie o zastrzeżeniu, s. 54–56; Z. Sienkiewicz, Zmiany w regulacji środków karnych wprowadzone ustawą z 14.4.2000 r., NKPK 2001, Nr 7, s. 41–52.

³⁹ Niejako na marginesie przypomnieć należy, sygnalizowaną już w dotychczasowym piśmiennictwie, niekonsekwencję ustawodawcy, polegającą na wyłączeniu możliwości zatarcia skazania tylko w zasadzie w odniesieniu do zakazu prowadzenia pojazdów orzeczonego na podstawie art. 42 § 3 KK, przy pominięciu zakazu prowadzenia pojazdów mechanicznych orzecanego na podstawie art. 42 § 4 KK. Zróznicowanie takie w treści art. 84 § 2 KK może sugerować, że w przypadku obligatoryjnego zakazu prowadzenia pojazdów mechanicznych na zawsze otwarto pewną furtkę do uznania go za wykonany po upływie bliżej nieokreślonego okresu por. m.in. W. Wróbel, Krytycznie o zastrzeżeniu, s. 54–56.

jest praktyczne wyłączenie możliwości zatarcia skazania, co prowadzi, poza niespójnością systemową – albowiem zasadniczo przecież przewiduje się zatarcie skazania nawet w przypadku zbrodni⁴⁰, także do bardzo daleko idących konsekwencji dla skazanego nieograniczających się li tylko do samego obowiązywania zakazu prowadzenia wszelkich pojazdów mechanicznych.

Podobnie jak powyżej, tak i w zakresie tej proponowanej zmiany, środek karny w dotychczasowej konstrukcji z pewnością wpisywał się w zarysowane wyżej cele sprowadzające głównie do wyeliminowania sprawcy przestępstwa komunikacyjnego z ruchu drogowego by w ten sposób zapobiec możliwości popełnienia przez niego dalszych przestępstw, trudno było jednakże w takim jego kształcie mówić przede wszystkim o możliwości poprawy takiego sprawcy wobec którego orzeczono środek karny zakazu prowadzenia pojazdów na zawsze albowiem, jak wynika z powyższego, taka szansa co do zasady nie mogła mu być dana.

W tym zakresie przypomnieć należy, że każda sankcja jest oznaką szczególnego społecznego potępienia będąc jednocześnie osobistą dolegliwością zadaną sprawcy przestępstwa jako reakcją na popełnione przestępstwo, wyrażającą jego potępienie, wymierzoną przez konstytucyjnie uprawniony do tego organ państwa⁴¹. Na jej istotę oprócz samej dolegliwości składają się również cele, które kara ma zrealizować⁴². Uzasadnienie istnienia kary koniecznie musi być związane z odwołaniem się do szeregu argumentów dotyczących wspólnych dóbr, wartości i celów społeczności w której zakorzeniona zostaje dana instytucja⁴³. Jak słusznie podnosi *L. Gardocki*, ustalenie jakiego rodzaju sankcja ustawowa jest adekwatna do określonego typu przestępstwa nie jest łatwe, bowiem wymagało by to jakiegoś kwantyfikowania wagi (społecznego niebezpieczeństwa) przestępstw oraz ustalenia przelicznika⁴⁴. Jednocześnie na-

⁴⁰ *R.A. Stefański*, Obligatoryjny zakaz, s. 8 i n.; zgodnie z art. 107 § 3 KK w razie skazania na karę dożywotniego pozbawienia wolności, zatarcie skazania następuje z mocy prawa z upływem 10 lat od uznania jej za wykonaną, od darowania kary albo od przedawnienia jej wykonania.

⁴¹ *A. Zoll, W. Wróbel*, Polskie prawo karne. Część ogólna, Kraków 2010, s. 412; por. także *B. Janiszewski*, Dolegliwość jako element współczesnej kary kryminalnej, w: *Przestępstwo – kara – polityka kryminalna. Problemy tworzenia i funkcjonowania prawa*. Księga jubileuszowa z okazji 70 rocznicy urodzin Prof. Tadeusza Kaczmarka, Kraków 2006, s. 302; *M. Cieślak*, Polskie prawo karne, 1994, s. 433; *B. Wróblewski*, Penologia. Socjologia kar, t. 1, Wilno 1926, s. 185 i n.; *J. Warylewski*, Prawo karne, 2004, s. 344; *I. Andrejew*, Polskie prawo, 1978, s. 244–245; *W. Świda*, Prawo karne, 1978, s. 256; *A. Marek*, Prawo karne. Zagadnienia, s. 232–233.

⁴² Por. *M. Cieślak*, O węzłowych pojęciach związanych z sensem kary, NP 1969, Nr 2, s. 204 i n.; a także *A. Marek*, Prawo karne, Warszawa 2003, s. 239–240; por. także: *J. Kochanowski*, Subiektywne granice sprawstwa i odpowiedzialności karnej, Warszawa 1985, s. 5–17; *M. Królikowski*, Sprawiedliwość karania w społeczeństwach liberalnych – zasada proporcjonalności, Warszawa 2005, s. 1.

⁴³ *M. Królikowski*, Sprawiedliwość karania, s. 75.

⁴⁴ *L. Gardocki*, O relacji między typem przestępstwa, a zagrożeniem ustawowym, PiP 1979, Nr 8–9, s. 129–134.

leży zdawać sobie sprawę, że kwestia proporcjonalności sankcji karnych musi zmierzyć się z konwencją i tradycją polityki karnej i kryminalizacji w danym społeczeństwie, jak również z wypadkową panujących w nim ocen dotyczących zachowań szkodliwych⁴⁵.

Kara winna mieć charakter osobisty, a więc winien ją ponieść sprawca czynu zabronionego – sprawca, w stosunku do którego orzeczono dany środek reakcji karnej co nie wyklucza jednak możliwości odczuwania przez osoby trzecie, zwłaszcza najbliższe, wykonywania środka reakcji karnej wobec sprawcy. W stosunku do tych osób są to wszakże dolegliwości niezamierzone, stanowiące uboczne skutki odpowiedzialności karnej, z uwagi na funkcjonowanie każdego człowieka w ramach różnego rodzaju więzi społecznych, w zasadzie dolegliwości tych, niestety, nie da się całkowicie uniknąć. Można tylko dążyć do ich jak najdalej idącej minimalizacji⁴⁶.

Patrząc na genezę dzisiejszych środków karnych, w tym także zakazu prowadzenia pojazdów mimo, że ten pojawił się jako taki dopiero stosunkowo niedawno, pamiętać należy, że wykształciły się one z początkiem XIX w. z określenia w ustawie tzw. skutków skazania⁴⁷. W Kodeksie karnym z 1997 r., środki karne, wymienione w art. 39 zastąpiły znane KK z 1969 r. kary dodatkowe⁴⁸, które mogły być wymierzane w zasadzie tylko obok kary zasadniczej⁴⁹. Przesłanki stosowania większości środków karnych teoretycznie wskazują na to, że w przypadku tego sposobu reakcji zasadniczo nie chodzi o represję, lecz o prewencję i ochronę porządku prawnego przed ponownym popełnieniem przestępstwa przez sprawcę. Takiemu przekonaniu służy także rezygnacja z nazwy „kara dodatkowa” na rzecz nazwy „środek karne” co w założeniu ma wskazać sądowi, że środek ten winien być traktowany jako środek racjonalnej polityki kryminalnej, którego celem jest w pierwszej kolejności naprawienie szkody, odebranie korzyści i zapobieganie przestępstwom, a nie zwiększanie

⁴⁵ M. Królikowski, *Sprawiedliwość karania*, s. 134.

⁴⁶ Por. R. Giętkowski, *Zasada osobistej odpowiedzialności karnej*, PiP 2009, Nr 5, s. 73 i n. i cytowana tam literatura; już C. Beccaria podnosił bowiem, że celem kary nie jest torturowanie i męczenie wrażliwej istoty, a należy dobrać tylko takie kary i takie metody ich stosowania, które przy zachowaniu proporcji do popełnionego przestępstwa wywierałyby najskuteczniejsze i najbardziej trwale na dusze ludzkie wrażenie, a zarazem najmniej udręczałyby ciało przestępcy (C. Beccaria, *O przestępstwach i karach*, Warszawa 1959, s. 88); podobnie M. Cieslak zwracał uwagę, że organy państwowe i społeczne powinny mieć na celu dobro człowieka i działać w sposób ludzki i życzliwy, uznając nienaruszalne prawo człowieka do życia, szanując jego osobowość i jego ludzką godność oraz unikając zwiększania dolegliwości i ograniczeń ponad miarę niezbędną dla realizacji celów prawa (M. Cieslak, *Zasada humanitaryzmu jako naczelną dyrektywą w sferze prawa karnego*, *Zeszyty Naukowe Wydziału Prawa i Administracji UG* 1985, Nr 13, s. 90).

⁴⁷ Por. m.in. M. Melexini (red.), *System Prawa Karnego*, t. 6, s. 405 i n.

⁴⁸ Tamże.

⁴⁹ Kodeks karny z 1997 r. przewiduje możliwości poprzestania na orzeczeniu środka karnego bez kary zasadniczej rozumianej zgodnie z art. 32 KK.

represji karnej⁵⁰. Analizując jednakże przesłanki orzekania i treść poszczególnych środków karnych nie sposób jednak nie zauważyć, że zawierają one w sobie zawsze mniejszy lub większy element dolegliwości⁵¹, w przypadku zaś dożywotniego zakazu prowadzenia pojazdów w połączeniu z barkiem możliwości zatarcia takiego skazania przed wykonaniem, darowaniem lub przedawnieniem wykonania środka ta znaczna dolegliwość jest szczególnie wyraźnie widoczna.

W doktrynie pojawiają się poglądy, że skazanie z uwagi na jego skutki prawne i społeczne odróżnić należy od samego wymiaru kary⁵². Nie podejmując się w niniejszym opracowaniu szczegółowego odniesienia się do tak postawionej tezy wspomnieć jedynie można, że w art. 53 KK, ustawodawca wystawił zasadę zgodnie z którą **dolegliwość**⁵³ (podkr. wł. R.P.) wymierzonej przez sąd kary nie może przekraczać stopnia winy sprawcy. W uzasadnieniu do KK z 1997 r. podkreślono m.in., że zakaz przekraczania przez karę i środki karne stopnia winy powinien zabezpieczyć przed orzekaniem kar „niezasłużonych”, w konsekwencji niesprawiedliwych według społecznego odczucia⁵⁴. Z użytego przez ustawodawcę sformułowania wynika, że stopień winy nie wyznacza wysokości kary, jaka powinna zostać wymierzona, lecz wyznacza granicę, której nie należy przekraczać⁵⁵, co prowadzi m.in. do poglądów o utylitarnych celach kary nie zaś retribucji w postaci wyrównania winy, pokuty czy odpłaty⁵⁶. Na wskazaną wyżej dolegliwość w jej czysto językowym znaczeniu składać się będzie natomiast całokształt konsekwencji dotyczących skazanego, aż do momentu ich zakończenia wynikającego z faktu zatarcia skazania⁵⁷, do tego momentu chociażby skazany pozbawiony będzie np. możliwości ubiegania się o określony rodzaj zatrudnienia. Zatem o ile uzasadnionym wydaje

⁵⁰ Por. uzasadnienie rządowego projektu nowego Kodeksu karnego, w: *Nowe kodeksy karne z 1997 r. z uzasadnieniami*, Warszawa 1998, s. 136–137; por. także *M. Melezini* (red.), *System Prawa Karnego*, t. 6, s. 35 i n.

⁵¹ *M. Szewczyk*, *System środków karnych w projekcie nowego prawa karnego*, w: *S. Waltoś* (red.), *Problemy kodyfikacji prawa karnego. Księga ku czci Profesora Mariana Cieślaka*, Kraków 1993, s. 154; por. także *M. Melezini* (red.), *System Prawa Karnego*, t. 6, s. 35 i n.

⁵² Por. m.in. *M. Melezini* (red.), *System Prawa Karnego*, t. 6, s. 405 i n.

⁵³ 1. «ból fizyczny, choroba» 2. «to, co sprawia kłopot lub przykrość» – *Słownik Języka Polskiego* wersja internetowa <http://sjp.pwn.pl/szukaj/dolegliwość.html> (dostęp 8.3.2015 r.).

⁵⁴ *I. Fredrich-Michalska, B. Stachurska-Marcińczak* (red.), *Nowe kodeksy karne z 1997 r. z uzasadnieniami*, Warszawa 1997, s. 152 i n.

⁵⁵ Por. m.in. *G. Bogdan, Z. Cwiąkowski, P. Kardas, J. Majewski, J. Raglowski, M. Szewczyk, W. Wróbel, A. Zoll* (red.), *Kodeks karny. Część ogólna*, 2004, s. 808–809.

⁵⁶ *W. Zalewski*, *O pojmowaniu sprawiedliwości w prawie karnym*, GSP 2005, t. XIV, s. 1103.

⁵⁷ Por. w tym zakresie m.in. uchwała SN z 3.3.2009 r., I KZP 30/08, OSNKW 2009, Nr 4, poz. 26; z glosami: *M. Rams*, Glosa do uchw. SN z 3.3.2009 r., I KZP 30/08 kryt.: *Z. Barwina*, Glosa do uchw. SN z 3.3.2009 r., I KZP 30/08; *P. Zakrzewski*, Glosa do uchw. SN z 3.3.2009 r., I KZP 30/08; cz. kryt.: *R. Kierzynka, T. Ostropolski*, Glosa do uchw. SN z 3.3.2009 r.; apr.: *D. Dąbrowski*, Glosa do uchw. SN z 3.3.2009 r.

się rozróżnienie terminologiczne w obrębie takich pojęć jak kara, środek karny, dolegliwość i skazanie, to dalej wydaje się jednak, że w zakresie dolegliwości nie sposób różnicować wymiaru kary i skazania, albowiem w oby przypadkach dolegliwość z nich wynikająca nie może przekroczyć limitów wyraźnie sprecyzowanych w art. 53 KK. Taka konstatacja staje się jednak wątpliwa biorąc pod uwagę dotychczasowy kształt środka karnego orzeczanego na zasadzie art. 42 § 3 i 4 KK, determinującego jednocześnie dożywotnie piętno skazania wobec braku możliwości jego zatarcia.

W ujęciu historycznym społeczeństwo od dawna odczuwało potrzebę rejestracji wyroków skazujących, przy czym w zasadzie już na stosunkowo niskim poziomie rozwoju prawnego odczuwano potrzebę surowszego karania ludzi, którzy już raz popełnili przestępstwo. W średniowieczu i na początku okresu nowożytnego postępowanie było niezwykle proste, w braku zaś lepszego sposobu dowód uprzedniej karalności był umieszczany na ciele skazanego. Było to piętnowanie, którego nie można było usunąć, a stosowane było w Polsce jeszcze w pierwszej połowie XIX w. Kodeks Karzący przewidywał piętnowanie na łopatkę skazańca w postaci odpowiednich liter wskazujących na sąd, przed którym poprzednio odpowiadał: wystarczyło zwrócić się do tego sądu aby otrzymać dane, kiedy i za co sprawca był karany⁵⁸.

Obecnie prawomocne wyroki, którymi orzeczono kary za przestępstwo lub za przestępstwo skarbowe, a także prawomocne orzeczenia o warunkowym umorzeniu postępowania, podlegają rejestracji w Krajowym Rejestrze Karnym⁵⁹. Wpis ten i konsekwencje z tym związane są bezpośrednim składnikiem dolegliwości związanej z odpowiedzialnością karną. Na chwilę obecną cały szereg przypadków, jak chociażby otrzymanie zatrudnienia, warunkowany jest uprzednią niekaralnością, a katalog tych przypadków ulega ciąglemu poszerzaniu⁶⁰. Reakcja prawnokarna rozciąga się więc nie tylko na sferę prawnokarną ale też na sferę cywilnoprawną funkcjonowania skazanego.

Ewolucja prawa karnego jako efekt jego stopniowej humanizacji doprowadziła do wykształcenia m.in. instytucji zatarcia skazania, która była i jest

⁵⁸ J. Śliwowski, *Prawo karne*, Warszawa 1979, s. 314; por. także S. Zimoch, *Istota i znaczenie instytucji zatarcia skazania*, Warszawa 1979; J. Warylewski, *Kara. Podstawy filozoficzne i historyczne*, Gdańsk 2007, s. 220.

⁵⁹ Por. ustawę z 24.5.2000 r. o Krajowym Rejestrze Karnym, t.j. Dz.U z 2012 r. Nr 654 ze zm.

⁶⁰ Por. w tym zakresie m.in. A. Soltysińska, *Zasady kwalifikacji wykonawców ubiegających się o udzielenie zamówienia publicznego w świetle orzecznictwa ETS*, EPS 2006, s. 44; J. Czempas, J. Smykała, *Ryzyko, błędy i trudności przy absorpcji środków unijnych*, *Finanse Komunalne* 2012, Nr 6, s. 30; A. Ćwiklińska, *Deregulacja zawodów*, NP 2012, s. 28; D. Zienkiewicz, *Projekt ustawy o licencji syndyka oraz związana z tym propozycja zmian prawa upadłościowego i narpawczego*, PPH 2007, Nr 3, s. 28; A. Nowacki, *Zarząd spółki partnerskiej*, PPH 2012, Nr 3, s. 14; A. Herzog, *Ustawa o broni i amunicji po nowelizacji*, *Prok. i Pr.* 2011, Nr 10, s. 64 i n.; A. Drozd, *Ochrona danych osobowych pracownika(kandydata) po nowelizacji kodeksu pracy*, PiZS 2004, Nr 1, s. 25.

obecnie znana wszystkim polskim kodyfikacjom karnym⁶¹. Jej podstawowe założenia w różnych Kodeksach nie różniły się istotnie od siebie, chociaż szczególne regulacje były odmienne. Stwarza on po upływie pewnego okresu czasu fikcję prawną, zgodnie z którą przyjmuje się, że osoba której dotyczy zatarcie skazania nie była uprzednio karana. Jak pisał twórca Kodeksu, *J. Makarewicz*, „myślą przewodnią tego przepisu jest prawo sądu do przyznania skazanemu sytuacji stwarzającej złudzenie, że skazania w ogóle nie było”, przy czym „zatarcie skazania jest zarządzeniem wyjątkowym, które sąd musi stosować z niezwykłą ostrożnością”⁶². Również względy humanitarne nakazują, by nie wypominać skazanemu w nieskończoność popełnienia przestępstwa, a także by po pewnym czasie, przy różnych okazjach, nie musiał on przyznawać się, że był karany, co może mieć negatywne konsekwencje w różnych sferach jego życia⁶³.

Wątpliwości budzi obecnie zakres omawianej fikcji prawnej. Niewątpliwie wiąże ona nie tylko instytucje wymiaru sprawiedliwości, lecz i inne podmioty sprawujące funkcje publiczne⁶⁴. Natomiast osoby prywatne nie mają obowiązku traktowania skazanego, po zatarciu jego skazania, jako osoby niekaranej⁶⁵. Wydaje się, że ani zatarcie skazania, ani w ogóle żadna inna instytucja prawna nie są w stanie zmienić tego, że na ogół fakt skazania pozostaje w pamięci ludzkiej bardzo długo, co w szczególności dotyczy pokrzywdzonego i osób dla niego najbliższych, zwłaszcza gdy chodzi o poważniejsze lub drastyczne przestępstwo. Zatarcie skazania jest zatem instytucją ułatwiającą pełną adaptację społeczną osobie poprzednio skazanej za przestępstwo mającą w założeniu ułatwić jej powrót do normalnego życia. Tego przywileju pozbawione są obecnie osoby, jak pokazano to powyżej, w stosunku do których orzeczonej został zakaz prowadzenia pojazdów w oparciu o art. 42 § 3 i 4 KK podczas gdy należy zauważyć, że nawet przy karze dożywotniego pozbawienia wolności nie możemy zakładać, że skazany się nie poprawi⁶⁶, tym bardziej, w oparciu

⁶¹ Por. *R. Krajewski*, Zatarcie skazania w prawie karnym, PiP 2007, Nr 11, s. 103 i n., por. także szerzej *R. Pawlik*, Ewolucja instytucji zatarcia skazania w polskim prawie karnym z perspektywy European Criminal Records Information System – zagadnienia wybrane, Krakowskie Studia Międzynarodowe, *B. Bednarczyk* (red.) (aktualnie w druku).

⁶² *J. Makarewicz*, Kodeks karny z komentarzem, Lwów 1932, s. 156.

⁶³ Por. także *M. Laskowski*, Ustawowe pojęcie „nieskazitelności charakteru”, Prok. i Pr. 2008, Nr 6, s. 50 i n.

⁶⁴ Wyrok SN z 17.12.1976 r., I PR 185/76, OSNC 1977, Nr 8, poz. 139; wyrok NSA z 18.6.2001 r., II SA 1610/00, Legalis.

⁶⁵ Por. *L. Gardocki*, Prawo karne, Warszawa 2005, s. 206; por. także *O. Górniok* (red.), Kodeks karny. Komentarz, Warszawa 2006, s. 393.

⁶⁶ Podstawowe zarzuty, z którymi nie sposób się dzisiaj nie zgodzić, wywodzone przeciwko karze dożywotniego pozbawienia wolności to jej empiryczna fikcyjność i niehumanitarna beznadziejność por. w tym zakresie w szczególności *R. Zawłocki*, Przeciw karze dożywotniego pozbawienia wolności w polskim prawie karnym, RPEiS 1996, Nr 2, s. 110 i n.; *Z. Hołda*, Kara dożywotniego pozbawienia wolności (w świetle standardów ochrony praw człowieka), w: Stan-

o przesłanki określone w treści art. 42 § 3 i 4 KK, ciężko jest wyprowadzić wniosek, że nie jest możliwe jego poprawcze oddziaływanie.

W kontekście braku możliwości zatarcia skazania w obrębie środka karnego orzecanego na podstawie art. 42 § 3 i 4 KK warto zwrócić uwagę m.in. na poglądy *B. Wróblewskiego* który twierdził w pełni zasadnie, że zawsze w toku wykonywania kary pozbawienia wolności w procesie wychowawczym i resocjalizacyjnym następuje w pewnym momencie tzw. kres nasycenia i przedłużenie kary poza ten kres jest całkowicie zbędne albo – co gorsza – wręcz szkodliwe gdyż niweczy poprzednio osiągnięte wyniki dodatnie⁶⁷. Te same uwagi z powodzeniem odnieść można, co do stosowania w nieskończoność środka karnego zakazu prowadzenia pojazdów. Wskazane wyżej problemy i wątpliwości w tym zakresie zdaje się usuwać wprowadzenie do art. 84 KK § 2a⁶⁸ zgodnie z którym jeżeli środek kamy orzeczony został dożywotnio, sąd może uznać go za wykonany, jeżeli skazany przestrzegał porządku prawnego i nie zachodzi obawa ponownego popełnienia przestępstwa podobnego do tego, za które orzeczono środek kamy, a środek karny był w stosunku do skazanego wykonywany przynajmniej przez 15 lat. Wystarczającą gwarancją bezpieczeństwa wydaje się być w przypadku takiego skazanego konieczność każdorazowo uruchomienia pełnej procedury uzyskania uprawnień do kierowania pojazdami. Zgodnie bowiem chociażby z art. 49 ust. 1 pkt 3 lit. a ustawy z 5.1.2011 r. o kierujących pojazdami sprawdzeniu kwalifikacji w formie egzaminu państwowego podlega: osoba ubiegająca się o: przywrócenie uprawnienia do kierowania motorowerem, pojazdami silnikowymi lub tramwajem cofniętego na okres przekraczający rok lub cofniętego w związku z utratą kwalifikacji⁶⁹.

W ostatniej wreszcie części niniejszego opracowania zwrócić uwagę należało by również na zmianę w obrębie znamienia „stanu pod wpływem środka odurzającego”⁷⁰, która co prawda jak sygnalizowano już wyżej, nie została skierowana do dalszych prac sejmowych, niemniej jednak z uwagi na jej niewątpliwe znaczenie przede wszystkim z punktu widzenia obszernej dyskusji

dardy praw człowieka a polskie prawo karne, Warszawa 1995, s. 170 oraz *L. Wilk*, Kara dożywotniego pozbawienia wolności i problemy jej łagodzenia, PiP 1998, Nr 6, s. 18–19.

⁶⁷ Por. w tym zakresie *B. Wróblewski*, Zarys polityki karnej, Wilno 1928, s. 28.

⁶⁸ Projekt nowelizacji Kodeksu karnego przedstawiony przez Komisję Kodyfikacyjną Prawa Karnego w redakcji z listopada 2013 r. dostępny <http://bip.ms.gov.pl/pl/dzialalnosc/komisje-kodyfikacyjne/komisja-kodyfikacyjna-prawa-karnego/komisja-kodyfikacyjna-prawa-karnego-2009-2013/> (dostęp 10.2.2014 r.).

⁶⁹ Ustawa z 5.1.2011 r. o kierujących pojazdami, t.j. Dz.U. z 2015 r. poz. 155 ze zm.

⁷⁰ Zmodyfikowane znamie „stanu pod wpływem środka odurzającego” miało zostać wprowadzone do art. 178, 178a, 179 KK oraz 180 KK, stosownie modyfikując ich treść, przy czym zmiany proponowane w tym zakresie w art. 42 § 2, 3 i 4 KK byłyby konsekwencją nowelizacji w obrębie części szczególnej Projekt nowelizacji kodeksu karnego w redakcji z listopada 2013 r. dostępny <http://bip.ms.gov.pl/pl/dzialalnosc/komisje-kodyfikacyjne/komisja-kodyfikacyjna-prawa-karnego/komisja-kodyfikacyjna-prawa-karnego-2009-2013/> (dostęp 10.2.2014 r.).

w doktrynie⁷¹ i judykaturze⁷² zasługuje również na przynajmniej krótkie omówione⁷³.

Znamię stanu pod wpływem środka odurzającego w kodyfikacji karnej z 1997 r. było zasadniczym *novum*⁷⁴, jednocześnie pewnego rodzaju eksperymentem⁷⁵ mającym stanowić odpowiedź na zagrożenie bezpieczeństwa w komunikacji ze strony innych niż tylko alkohol substancji⁷⁶. Już od momentu

⁷¹ Por. m.in. E. Kunze, Przepięstwo prowadzenia pojazdu w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego (art. 178a KK), w: B. Janiszewski (red.), Nauka wobec współczesnych zagadnień prawa karnego w Polsce. Księga pamiątkowa ofiarowana Prof. A. Tobisowi, Poznań 2004, s. 155; G. Bogdan, w: A. Barczak-Oplustil, G. Bogdan, Z. Cwiągalski, M. Dąbrowska-Kardas, P. Kardas, J. Majewski, J. Raglewski, M. Rodzynkiewicz, M. Szewczyk, W. Wróbel, A. Zoll (red.), Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz, t. 2, Kraków 2006, s. 478; L. Gardocki, Prawo karne, Warszawa 2006, s. 241; A. Marek, Kodeks karny. Komentarz, Warszawa 2010, s. 421–422; R.A. Stefański, Prawna ocena stanów związanych z używaniem środków odurzających w ruchu drogowym, Prok. i Pr. 1999, Nr 4; *tenże*, Przepięstwa, s. 371–372; R.A. Stefański, Środek odurzający w rozumieniu kodeksu karnego, PnD 2007, Nr 4, s. 8–1; T. Huminiak, Stan „pod wpływem środków odurzających” i stan „po użyciu środka działającego podobnie do alkoholu” u kierującego pojazdem, PnD 2004, Nr 3, s. 5–16; A. Skowron, Jeszcze raz krytycznie, s. 17, 41; K. Łuczak, Zakaz prowadzenia, s. 166–167.

⁷² Por. m.in. w tej materii postanowienie SN z 28.3.2007 r., II KK 147/06, Legalis oraz uchwałę SN z 27.2.2007 r., I KZP 36/06, OSNKW 2007, Nr 3, poz. 21 z głosami apr.: R.A. Stefańskiego, R. Małek, K. Łuczak-Muszynskiej, K. Wojtanowskiej, J. Dąbrowskiej cz. kryt.: G. Kachel, oraz kryt.: A.T. Olszewskiego.

⁷³ Szerzej problem ten został omówiony w: R. Pawlik, Znamię stanu pod wpływem środka odurzającego w świetle projektu nowelizacji Kodeksu Karnego, Kwartalnik Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury 2014, Nr specjalny 13, a także we wcześniejszym opracowaniu R. Pawlik, Społeczna szkodliwość czynu – wybrane zagadnienia na przykładzie wykroczenia typizowanego w art. 87 k.w., Kwartalnik Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury 2013, Nr 4.

⁷⁴ Sam problem środka odurzającego nie jest nowy, pojawił się bowiem jeszcze na gruncie art. 161 KK z 1969 r. penalizującego udzielanie innej osobie środka odurzającego albo nakłaniania do zazywania takiego środka, który utracił moc obowiązującą 1.3.1985 r., por. uchwała z 15.2.1973 r., VI KZP 78/72, OSNKW 1973, Nr 5, poz. 57; z głosami S. Redo, PiP 1976, Nr 5, s. 175 i T. Hanauska OSP 1974, Nr 7–8, s. 168.

⁷⁵ Przypomnieć należy, że ustawodawca posługiwał się równocześnie pojęciem „innego środka odurzającego” (Uzasadnienie do projektu Kodeksu karnego, Warszawa 1994, wkładka do PiP 1994, Nr 3, s. 70 i n.; Uzasadnienie Kodeksu karnego z 1997 r., s. 192).

⁷⁶ Por. m.in. A. Piaczyńska, Przepięstwo udzielenia środków odurzających lub substancji psychotropowych, Prok. i Pr. 2010, Nr 11, s. 139 i n.; A. Gaberle, Wypadki drogowe, aspekty kryminologiczne, Warszawa 1986, s. 99; odpowiednio w latach: 2003 odnotowano 6913 wypadków z udziałem nietrzeźwych uczestników, 2004 – 6929, 2005 – 6798, 2006 – 6392, 2007 – 6503, 2008 – 6375, 2009 – 5346, 2010 – 4524, 2011 – 4972 i 2012 – 4467; w 2012 r. kierujący pojazdami będący pod działaniem innego środka brali udział w 27 wypadkach i 83 kolizjach drogowych, z czego byli sprawcami 26 wypadków, w których 13 osób zginęło, a 27 zostało rannych oraz 75 kolizji; KGP, Biuro Ruchu Drogowego Zespół Profilaktyki i Analiz, Wypadki drogowe w Polsce w 2012 r., Warszawa 2013, s. 65 i n.; ujawnione czyny z art. 178a § 1–2 KK odpowiednio w latach: 2001 – 125 322, 2002 – 142 994, 2003 – 150 469, 2004 – 156 999, 2005 – 174 661, 2006 – 179 039, 2007 – 141 701, 2008 – 147 538, 2009 – 147 924, 2010 – 138635, 2011 – 149 443; <http://statystyka.policja.pl/st/kodeks-karny/przepięstwa->

jego wprowadzenia generowało szereg problemów interpretacyjnych⁷⁷, potęgowanych później przede wszystkim faktem swoistego rozwarstwienia penalizacji bezwypadkowego prowadzenia pojazdów w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego⁷⁸. Podstawowym problemem było, a także jest nadal zauważalne swoiste „nałożenie” na zastane w Kodeksie wykroczeń znamię stanu po użyciu podobnie działającego środka, znamienia stanu pod wpływem środka odurzającego stanowiącego, lub w zamyśle ustawodawcy mającego stanowić w tym miejscu, alternatywę dla stanu nietrzeźwości⁷⁹. Jest ono charakterystyczne dla przestępstw przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji, w art. 42 KK jest w zasadzie tylko elementem charakterystyki typów objętych dyspozycją art. 42 § 2–4 KK.

przeciwo-2/63464,Prowadzenie-pojazdu-w-stanie-nietrzezwosci-lub-pod-wplywem-srodka-odurzajacego-a.html (dostęp 30.11.2013 r.); interesujące wyniki badań w tym zakresie prezentują m.in. *M. Asbridge, J.A. Hayden, J.L. Cartwright* (2012), Acute cannabis consumption and motor vehicle collision risk: systematic review of observational studies and meta-analysis, *BMJ* 2012;344; e536; *J.G. Ramaekers, G. Berghaus, M. van Laar, O.H. Drummer*, Dose-related risk of motor vehicle crashes after cannabis use. *Drug Alcohol Depend* 2004, Nr 73, s. 109–119; *B. Laumon, B. Gadegbeku, J-L. Martin, M-B. Biecheler*, SAM Group, Cannabis intoxication and fatal road crashes in France: population based case-control study. *BMJ* 2005, Nr 331, s. 1371–1377; *S. MacDonald, K. Anglin-Bodrug, R.E. Mann, P. Erickson, A. Hathaway, M. Chipman*, et al. Injury risk associated with cannabis and cocaine use. *Drug Alcohol Depend* 2003, Nr 72, s. 99–115; *K.L. Movig, M.P. Mathijssen, P.H. Nagel, T. van Egmond, J.J. de Gier, H.G. Leufkens*, et al. Psychoactive substance use and the risk of motor vehicle accidents. *Accident Anal Prev* 2004, Nr 36, s. 631–636.

⁷⁷ Nowelizacja ta była szeroko dyskutowana w doktrynie por. *W. Radecki*, Odpowiedzialność nietrzeźwych kierowców, *Problemy Alkoholizmu* 1988, Nr 5, s. 17; *J. Szumski*, Prowadzenie pojazdu po użyciu alkoholu. Ewolucja ustawodawstwa oraz polityki karnej, *SP* 1989, Nr 4, s. 58–59; *tenże*, Prowadzenie pojazdu po użyciu alkoholu, *Jur.* 1996, Nr 10–11, s. 31–33; *W. Wróbel*, Krytycznie o zaostrzeniu, s. 57; por. także *K. Krajewski*, Pojęcie środka odurzającego na gruncie kodeksu karnego, *Prok. i Pr.* 2003, Nr 11, s. 30 i n.; *A. Skowron*, O potrzebie zmian w określeniu znamion przestępstwa i wykroczenia związanych z używaniem środków działających podobnie do alkoholu, *PnD* 2006, Nr 2; *K. Łucarz, A. Muszyńska*, Pojęcie środka odurzającego w prawie karnym, *PiP* 2008, Nr 6, s. 91; *R.A. Stefański*, Przestępstwa, s. 371–372.

⁷⁸ Art. 1 pkt 7 ustawy z 14.4.2000 r. zmieniającej ustawę – Kodeks karny z 1997 r. dnia 15.12.2000 r., *Dz.U.* Nr 48, poz. 548.

⁷⁹ Rozróżnienia stanów związanych ze spożyciem alkoholu dokonała ustawa z 26.10.1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (t.j. *Dz.U.* z 2012 r. poz. 1356 ze zm.) wprowadzając „stan po użyciu alkoholu” (art. 46 ust. 2) i „stan nietrzeźwości” (art. 46 ust. 3) i definiując je, a co zostało następnie uwzględnione nowelizacją m.in. art. 87 KW. Kodyfikacja karna z 1997 r. w art. 115 § 16 wprowadziła legalną definicję ustawową nietrzeźwości, w przypadku natomiast art. 87 KW przyjęto definicję zawartą w art. 46 ust. 2 ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (por. w tym zakresie uchwała SN z 28.2.1975 r., *V KZP 2/74*, *OSNKW* 1975, Nr 3–4, s. 33 – wytyczne wymiaru sprawiedliwości i praktyki sądowej w sprawach o przestępstwa drogowe), szerzej odnośnie genezy por. *R. Pawlik*, Wybrane zagadnienia granic kryminalizacji i ich ewolucja na przykładzie prowadzenia pojazdu w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego, w: *M. Lubelski, R. Pawlik, A. Strzelec* (red.), *Idee nowelizacji kodeksu karnego*, Kraków 2014, s. 143 i n.

W świetle wskazanego wcześniej na gruncie Kodeksu wykroczeń stanu po użyciu podobnie (do alkoholu) działającego środka pojawiły się znaczne problemy kiedy mamy do czynienia ze stanem pod wpływem środka odurzającego, kiedy zaś ze stanem po użyciu podobnie (do alkoholu) działającego środka⁸⁰. Również na tle wykładni dotychczas funkcjonującego pojęcia środka odurzającego wystąpiły znaczne różnice poglądów⁸¹, które na chwilę obecną mają znaczenie już w zasadzie marginalne z uwagi na ugruntowany w tym zakresie i jednolity aktualnie pogląd, że pojęcie środka odurzającego w rozumieniu art. 178a KK obejmuje nie tylko środki odurzające wskazane w ustawie z 29.7.2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii⁸², lecz również inne substancje pochodzenia naturalnego lub syntetycznego, działające na ośrodkowy układ nerwowy, których użycie powoduje obniżenie sprawności w zakresie kierowania pojazdem⁸³.

W kontekście „stanu pod wpływem środka odurzającego” i „stanu po użyciu podobnie (do alkoholu) działającego środka” dotąd w doktrynie w tym zakresie zarysowały się mniej więcej trzy różne kierunki rozumowa-

⁸⁰ Problem, jako jeden z pierwszych, słusznie dostrzega *W Wróbel*, Krytycznie o zaostrzeniu, s. 56; przykład rzeczonych wątpliwości w praktyce w sposób interesujący przedstawił *T. Huminiak* na łamach Paragrafu na drodze Nr 8 z 2004 r. s. 42 i n.; w publikacji pt. Praktyczne problemy weryfikacji zarzutu kierowania pojazdem pod wpływem środka odurzającego. Por. także *R. Pawlik*, Społeczna szkodliwość czynu.

⁸¹ Z jednej strony przyjmowano, że pojęcie środka odurzającego jest zdefiniowane w art. 4 pkt 26 ustawy z 29.7.2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii (t.j. Dz.U. z 2012 r. poz. 124 ze zm.) (zob. *M. Dąbrowska-Kardas, P. Kardas*, Kryminalizacja ucieczki sprawcy wypadku drogowego z miejsca zdarzenia w świetle nowelizacji kodeksu karnego z 12 lipca 1995 r., cz. 2, *Pal. 1996*, Nr 5–6, s. 42; *K. Buchata*, w: *G. Bogdan, K. Buchata, Z. Cwiągalski, M. Dąbrowska-Kardas, P. Kardas, M. Rodzyńkiewicz, M. Szweczyk, W. Wróbel, A. Zoll*, Kodeks karny, t. 2, 1999, s. 405; *tenże*, Zbiegnięcie kierującego, s. 48; *E. Kunze*, Przystępstwo prowadzenia, s. 155; *G. Bogdan*, w: *A. Barczak-Oplustil, G. Bogdan, Z. Cwiągalski, M. Dąbrowska-Kardas, P. Kardas, J. Majewski, J. Raglewski, M. Rodzyńkiewicz, M. Szweczyk, W. Wróbel, A. Zoll*, Kodeks karny, t. 2, 2006, s. 478; *L. Gardocki*, Prawo karne, 2006, s. 241; *J. Piórkowska-Flieger*, w: *T. Bojarski, A. Michalska-Warias, J. Piórkowska-Flieger, M. Szwarczyk*, Kodeks karny, 2006, s. 318; *M. Budyń-Kulik*, w: *M. Mozgawa* (red.), Kodeks karny, Warszawa 2006, s. 341; *A. Marek*, Kodeks karny, 2010, s. 421–422). Prezentowany był też pogląd przeciwny, przyjmujący, że chodzi nie tylko o środki odurzające określone w ustawie o przeciwdziałaniu narkomanii, ale i wszelkiego rodzaju substancje pochodzenia naturalnego lub syntetycznego, oddziałujące negatywnie na ośrodkowy układ nerwowy, powodując stan odurzenia, tak m.in. *R.A. Stefański*, Prawna ocena; *tenże*, Przystępstwa, s. 371–372; *R.A. Stefański*, Środek odurzający, s. 8–1; *T. Huminiak*, Stan, s. 5–16; *A. Skowron*, Jeszcze raz krytycznie, s. 17, 41; *K. Łucarz*, Zakaz prowadzenia, s. 166–167; *P. Kardas, W. Wróbel*, Opinia o rządowym projekcie ustawy o zmianie ustawy kodeks karny, *CzPKiNP 2001*, r. V, Nr 1. s. 166.

⁸² T.j. Dz.U. z 2012 r. poz. 124 ze zm.

⁸³ Por. w tej materii postanowienie SN z 28.3.2007 r., II KK 147/06, *Legalis*, oraz uchwałę SN z 27.2.2007 r., I KZP 36/06, *OSNKW 2007*, Nr 3, poz. 21 z glosami apr.: *R.A. Stefańskiego, R. Malek, K. Łucarz-Muszyńskiej, K. Wojtanowskiej, J. Dąbrowskiego* cz. kryt.: *G. Kachel*, oraz kryt.: *A.T. Olszewskiego*.

nia i argumentacji. I tak pierwszy, dominujący obecnie w praktyce opiniowania⁸⁴, upatruje różnicy między „stanem pod wpływem” a „stanem po użyciu” właśnie w charakterze jakościowym, nie ilościowym⁸⁵, z wyraźnym obecnie podkreśleniem, że stan po użyciu podobnie działającego środka zachodzi w razie wprowadzenia do organizmu nieaktywnego metabolitu, a ujawnienie aktywnej formy związków działających podobnie do alkoholu potwierdzałoby już stan pod wpływem środka odurzającego⁸⁶. Drugi, marginalnie w zasadzie prezentowany, zakłada, że stany te są tożsame albowiem w obu istotne jest tylko wprowadzenie środka do organizmu, a realny wpływ tego środka na zdolności psychomotoryczne jest prawnie obojętny będąc każdorazowo tzw. stanem pod działaniem środka odurzającego⁸⁷. Pojawił się także trzeci kierunek, który zakłada, że różnica między tymi stanami ma charakter ilościowy, różnicując oba stany stopniem intoksykacji oraz wpływem wywartym przez środek na organizm, który zależy od rodzaju i ilości środka wprowadzonego do organizmu⁸⁸.

W orzecznictwie SN w tym zakresie pojawiły się w tej materii dwa istotne rozstrzygnięcia, mianowicie w wyroku z 7.2.2007 r.⁸⁹ SN przyjął, że stanem pod wpływem środka odurzającego jest taki stan, który wywołuje – w zakresie oddziaływania na ośrodkowy układ nerwowy, zwłaszcza zakłócenia czynności psychomotorycznych – takie same skutki jak spożycie alkoholu powodujące stan nietrzeźwości⁹⁰. Zdaniem SN za przyjęciem takiego poglądu przemawia fakt, że sam ustawodawca, określając te stany, już w samej ich nazwie dokonał zróżnicowania wpływu, jaki wywarł środek na organizm. Ta z pozoru prosta i jakże logiczna teza nie wytrzymuje jednakże konfrontacji z możliwościami opiniodawczymi na gruncie funkcjonujących równolegle art. 87 KW

⁸⁴ *M. Kata, W. Lechowicz*, Środki działające podobnie do alkoholu – dokonania i perspektywy na przestrzeni 10 lat. Sprawozdanie z sympozjum, PnD 2007, Nr 7, s. 55.

⁸⁵ *M. Dąbrowska-Kardas, P. Kardas*, Odpowiedzialność karna za spowodowanie wypadku komunikacyjnego w świetle regulacji nowego kodeksu karnego z 1997 r. Część II, Pal. 1999, Nr 3–4, s. 43.

⁸⁶ *M. Kata*, Środki działające podobnie do alkoholu w organizmie kierowcy, PnD 2004, Nr 11, s. 48; *taż*, Środki podobnie działające do alkoholu. Zagadnienia analityczne i interpretacyjne w świetle prawa, w: *Wypadki drogowe. Vademecum biegłego sądowego*, Kraków 2006, s. 1036.

⁸⁷ *A. Skowron*, O potrzebie zmian, s. 24–25; *A. Skowron*, O nieracjonalnym ustawodawcy i nieskutecznym prawie, PnD 2009, Nr 8, s. 24–25.

⁸⁸ *R.A. Stefański*, Wykroczenia drogowe. Komentarz, Kraków 2005, s. 316; *tenże*, Glosa do wyr. SN z 7.2.2007 r., V KK 128/06, PS 2008, Nr 6, s. 152–158.

⁸⁹ Wyrok SN z 7.2.2007 r., V KK 128/06, KZS 2007, Nr 6, poz. 39, glosa apr.: *R.A. Stefański*, Glosa do wyr. SN z 7.2.2007 r., V KK 128/06 oraz glosą kryt.: *A. Skowron*, Glosa do wyr. SN z 7.2.2007 r., V KK 128/06.

⁹⁰ *R.A. Stefański*, Przestępstwa drogowe w nowym kodeksie karnym, Zakamycze 1999, s. 242; podobnie *M. Dąbrowska-Kardas i P. Kardas*, Odpowiedzialność za spowodowanie wypadku, s. 43; pogląd ten zaś krytykuje *A. Skowron*, Jeszcze raz krytycznie, s. 15.

i art. 178a KK nie tylko w Polsce⁹¹ ale i na świecie⁹². W przypadku środków odurzających zagadnienie to jest bowiem nieco bardziej skomplikowane⁹³.

W postanowieniu z 31.5.2011 r.⁹⁴, niejako w uzupełnieniu powołanego wyżej rozstrzygnięcia z 7.2.2007 r., SN przyjął, że stan po użyciu środka podobnie działającego do alkoholu jest równoznaczny jedynie ze znajdowaniem się tego środka w organizmie nie relatywizując już wyraźnie tego stanu do stanu po użyciu alkoholu, wskazując jednocześnie, że użycie środka nie oznacza jeszcze realnego wpływu zażytego środka na zdolności psychomotoryczne kierowcy. Zdaniem SN, prowadząc ocenę zaburzeń zdolności psychomotorycznych wobec dysponowania tylko badaniem krwi wykazującym stan stężenia środka zbliżony do stężenia progowego, należy odwołać się do dowodów opisujących wygląd sprawcy, funkcjonowanie określonych jego organów oraz pozwalających na ustalenie sposobu jego zachowania, ustalając, jak wynika z uzasadnienia, te właśnie elementy⁹⁵.

⁹¹ Obecnie obserwuje się intensyfikację badań w tym zakresie – por. wyniki badań prezentowane w Krakowie w dniach 28–29.11.2012 r. podczas konferencji „Środki podobnie działające do alkoholu. Interpretacja wyników badań krwi kierowców dla potrzeb sądowych” (material powielony). Prezentowane były badania pod kątem relewantności do objawów wywoływanych przez obecność alkoholu we krwi na poziomie najczęściej stanu nietrzeźwości następujących substancji: Benzodiazepiny (*P. Adamowicz*), Opiaty (*B. Tokarczyk*), Amfetamina (*D. Gil*), Marihuana (*H. Skulska*) i Tetrahydrokanabinole (*W. Lechowicz*).

⁹² Można tutaj przywołać odległe czasowo próby badawcze odnośnie np. 9 THC prowadzone przez *M. Hok Chi Chu* and *O.H. Drummer*, Determination of Ag-THC in Whole Blood using Gas Chromatography-Mass Spectrometry *Journal of Analytical Toxicology*, Vol. 26, November/December 2002, s. 575 i n.; jedynie przykładowo przytoczyć tu warto również niemieckie wyniki badań prezentowane przez *K. Laskowską*, dotyczące badania prób krwi pochodzącej od kierowców uczestniczących w wypadkach przy okazji których porównano zawartość i stężenie alkoholu oraz narkotyków i ich wpływ na zdolność prowadzenia pojazdu; *K. Laskowska*, Wpływ narkotyków na bezpieczeństwo w ruchu drogowym, *Jur.* 2000, Nr 1, s. 9.

⁹³ Por. np. *M. Kala*, Środki działające, s. 51 i n.

⁹⁴ Postanowienie SN z 31.5.2011 r., V KK 398/10, *Legalis* z glosą kryt.: *A. Skowrona*.

⁹⁵ Por. w tym zakresie m.in. uchwała pełnego składu Izby Karnej SN z 15.2.1989 r., VI KZP 10/88, OSNKW 1989, Nr 3–4, poz. 19, z apr. glosą *W. Grzeszczyka*, PP 1989, Nr 11, s. 71–74 i uwagami *J. Markiewicza*, *W. Gubała*, Kilka uwag w sprawie analizy stężenia alkoholu w powietrzu wydychanym w związku z glosą dra *W. Grzeszczyka*, PP 1990, Nr 4–5, s. 55–57; wyrok SN z 3.12.1992 r., II KRN 204/92, *Pal.* 1993, Nr 5–6, s. 105, z glosą *R.A. Stefańskiego*, *Pal.* 1993, Nr 5–6, s. 105–109; wyrok SA w Krakowie z 13.2.1997 r., II AKa 16/97 *Prok.* i *Pr.-wkł.* 1997, Nr 9, s. 24; uchwała pełnego składu Izby Karnej SN z 28.2.1975 r., V KZP 2/74, OSNKW 1975, Nr 3–4, poz. 33; wyrok SN z 13.4.1988 r., V KRN 55/88, OSN PG 1988, Nr 11, poz. 113; wyrok SA w Rzeszowie z 3.4.2003 r., II AKa 30/03, OSA 2003, Nr 9, poz. 95; por. w tej materii także *A. Głazek*, Zmiany kryteriów i zasad opiniowania w sprawach alkoholowych, *Prok.* i *Pr.* 1995, Nr 2, s. 99–108; *W. Gubała*, Ocena stanu nietrzeźwości na podstawie obliczeń teoretycznych, *PnD* 2001, Nr 9, s. 48; *M. Kłys*, Opiniowanie o nietrzeźwości jako problem „wiecznie żywy”, *Archiwum Medycyny Sądowej i Kryminologii* 2003, Nr 3; *W. Gubała*, Wartość dowodowa analizy wydychanego powietrza na zawartość alkoholu, *PnD* 2001, Nr 8, s. 43; *tenże*, Czynniki wpływające na wynik pomiaru zawartości alkoholu w wydychanym powietrzu, *PnD* 2001, Nr 6, s. 22–33.

W niedawnym wyroku z 4.10.2013 r.⁹⁶ SN wskazał, że Sąd rozpoznający konkretny przypadek o czyn polegający na prowadzeniu pojazdu w stanie znajdowania się pod wpływem lub po użyciu substancji odurzającej innej niż alkohol, musi nie tylko stwierdzić istnienie takiego środka w organizmie osoby kierującej pojazdem, ale również określić, czy wpłynął on na jej zachowanie w sposób analogiczny, jak w przypadku znajdowania się w stanie nietrzeźwości. Dopiero po takim ustaleniu możliwe będzie przypisanie sprawcy dodatkowego znamienia kwalifikującego, w postaci znajdowania się „pod wpływem” środka odurzającego w rozumieniu art. 178a § 1 KK. Zdaniem SN należy zauważyć, że ustawodawca w odniesieniu do środków odurzających nie wprowadził definicji, polegającej na przyjęciu i odróżnieniu obu stanów „po użyciu” i „pod wpływem” tych środków tylko na podstawie kryterium ich stężenia w organizmie, zatem brak jest podstaw normatywnych do wprowadzenia i stosowania takiego materialnego domniemania na etapie stosowania prawa. Zdaniem SN wydaje się, że *de lege ferenda* nie istnieją jednak żadne przeszkody praktyczne ani prawne, by w przypadku stwierdzenia w organizmie kierującego tych środków odurzających, których stężenia mogą być oznaczone, a które wymienione są w § 2 pkt 1–5 rozporządzenia MZ z 11.6.2003 r. w sprawie wykazu środków działających podobnie do alkoholu oraz warunków i sposobu przeprowadzania badań na ich obecność w organizmie⁹⁷, tak jak w przypadku alkoholu oznaczyć ilościowy ich próg, od którego przekroczenia stosowane będzie domniemanie znajdowania się osoby kierującej „pod wpływem” lub „po użyciu” takiego środka. Opinie biegłych i dowody uzupełniające opisujące stan sprawcy przestępstwa drogowego bezpośrednio po zdarzeniu byłyby wówczas zastrzeżone tylko dla sytuacji znajdowania się sprawcy po zażyciu innej substancji odurzającej, niezdefiniowanej w wyżej wymienionych przepisach⁹⁸. Zasadniczo z dużą ostrożnością podchodząc do takiego stanowiska, podkreślić równocześnie należy, że *de facto* zakreślając granicę kryminalizacji w przypadku alkoholu, ustawodawca w zasadzie całkowicie pominął wpływ, jaki alkohol wywarł na konkretny organizm ludzki⁹⁹ zakładając/uśredniając niejako¹⁰⁰, że przekroczenie określonego progu stężenia generuje określony poziom niebezpieczeństwa dla dobra prawnie chronionego. Możliwość wypracowania takiego miernika, jakim jest zawartość alkoholu w organizmie wyrażona w promilach lub mg/dcm³ w przypadku środków odurzających czy też

⁹⁶ Wyrok SN z 4.10.2013 r., IV KK 136/13, Legalis.

⁹⁷ Dz.U. Nr 116, poz. 1104 ze zm. Aktualnie zastąpione przez rozporządzenie Ministra Zdrowia z 16.7.2014 r. w sprawie wykazu środków działających podobnie do alkoholu oraz warunków i sposobu przeprowadzania badań na ich obecność w organizmie (Dz.U. z 2014 r. poz. 948).

⁹⁸ Por. uzasadnienie wyroku SN z 4.10.2013 r., IV KK 136/13, Legalis.

⁹⁹ R. A. Stefański, Stan nietrzeźwości w ustawie, PA 1983, Nr 4, s. 10, por. także R. A. Stefański, Prawnokarna ocena stanu nietrzeźwości w ruchu drogowym, Prok. i Pr. 1999, Nr 3, s. 37.

¹⁰⁰ Por. uchwałę pełnego składu Izby Karnej SN z 28.2.1975 r., V KZP 2/74, OSNKW 1975, Nr 3–4, poz. 33, teza 7.

podobnie działających środków *en bloc* jest w nauce wyraźnie negowana z uwagi na różnorodność substancji aktywnych, złożoność przemian, jakim ulegają środki odurzające w organizmie ludzkim, uzależnienia, jakie wywołują, oraz konsekwencje uzależnień w postaci tolerancji i objawów abstynencji co skutecznie uniemożliwia wyznaczenie wartości granicznego stężenia lub zakresów stężeń granicznych tych środków we krwi¹⁰¹. Zwrócić należy uwagę, że na chwilę obecną podjęto próby wypracowania granic analitycznych dla sześciu podstawowych substancji¹⁰², niemniej jednak z pewnością nadal nie ułatwia to ostatecznie problemu rozgraniczenia stanu po użyciu i stanu pod wpływem.

W raporcie opracowanym w ramach projektu DRUID¹⁰³ zwrócono uwagę, że obecnie w Europie pojawiają się trzy rodzaje podejścia do wartości progowych w zakresie narkotyków: tzw. progi ryzyka wskazujące na stężenia we krwi, które wskazują na pewne ryzyko wypadku lub utraty panowania nad pojazdem; tzw. efekt dolnej granicy obejmujący najniższe stężenie, przy którym obserwuje się wpływ na prowadzenie pojazdu, oraz tzw. granice wykrywalności które opierają się na ograniczeniach technicznych w oznaczaniu substancji. Jak wynika z przedstawionego raportu obecnie w krajach UE przyjmuje się różne podejście we wskazanym zakresie¹⁰⁴. Sytuacja jest o tyle trudna, że przepisy powinny być oparte na wynikach badań naukowych, tyle, że w przypadku narkotyków obejmują środki w przeważającej większości ustawodawstw zakazane, w znakomitej większości niebezpieczne dla organizmu człowieka, a co za tym idzie zasadniczo nie pozwalające na prowadzenie jakichkolwiek badań klinicznych w ich obrębie¹⁰⁵.

Na chwilę obecną można pokusić się więc o stwierdzenie, że pierwszoplanowym problemem jest rozwarstwienie odpowiedzialności w art. 87 KW i art. 178a KK, które *de facto* w praktyce jest rozwarstwieniem w zasadzie o charakterze formalnym. Sprowadzenie bowiem w praktyce stanu po użyciu do obecności w organizmie nieaktywnego metabolitu nie daje się pogodzić z koniecznością negatywnego wartościowania takiego zachowania co podważa zarazem występowanie tzw. elementu materialnego już na poziomie abstrakcyjnego opisu¹⁰⁶. Wskazaniem było by w tej sytuacji jednoczesne rozważenie

¹⁰¹ M.in. M. Kała, Środki podobnie, s. 1048.

¹⁰² *Vide* wyniki badań prezentowane w Krakowie w dniach 28–29.11.2012 r. podczas konferencji „Środki podobnie działające do alkoholu. Interpretacja wyników badań krwi kierowców dla potrzeb sądowych” (materiał powielony).

¹⁰³ The Integrated Project DRUID (Driving under the Influence of Drugs, Alcohol and Medicines), http://www.druid-project.eu/Druid/EN/Home/home_node.html (dostęp 9.3.2015 r.); polska strona projektu <http://www.its.waw.pl/projekty/druid/> (dostęp 9.3.2015 r.).

¹⁰⁴ Bliżej raport Driving under, s. 40 i n.; dostępny jak wyżej.

¹⁰⁵ Driving Under, s. 48 i n.

¹⁰⁶ Przedstawione wyżej wątpliwości poddano także ocenie TK, który jednakże zasadniczo nie odnosząc się do meritum (postępowanie zostało bowiem formalnie umorzono) jedynie w uzasadnieniu wskazał, że uwzględniając orzecznictwo oraz piśmiennictwo dotyczące interpreta-

nowelizacji art. 87 KW poprzez wyeliminowanie z opisu alternatywy dla stanu po użyciu alkoholu i konsekwentne kwalifikowanie obecności aktywnej substancji w organizmie w warunkach art. 178a KK co pozwoliłoby jasno i jednoznacznie określić granice kryminalizacji wskazanych typów. Zgodzić się bowiem należy z poglądami, że wykroczenia cechuje co do zasady niższy stopień społecznej szkodliwości, niemniej jednak nie można zapominać, że art. 1 § 1 KW wskazując podstawy odpowiedzialności za wykroczenie jednoznacznie wskazuje, że odpowiedzialności za wykroczenie podlega ten tylko, kto popełnia czyn społecznie szkodliwy, zabroniony przez ustawę obowiązującą w czasie jego popełnienia pod groźbą kary aresztu, ograniczenia wolności, grzywny do 5000 złotych lub nagany.

Wprowadzenie dookreślenia „w stopniu mogącym zagrozić bezpieczeństwu w komunikacji”, budzić może jednocześnie wątpliwości o charakterze teoretycznym. Przyjmując bowiem, że w demokratycznym państwie prawa jedną z podstawowych funkcji prawa karnego jest ochrona dóbr prawnych przed atakami prowadzącymi do ich naruszenia lub narażenia na niebezpieczeństwo, przedmiotem zainteresowania prawa karnego czyni się zachowania z którymi związana jest co najmniej możliwość stworzenia niebezpieczeństwa dla dobra prawnego, przyjmując ochronę z reguły kilkustopniową, obok przepisu penalizującego naruszenie dobra prawnego, wprowadzając także przepisy penalizujące narażenie na niebezpieczeństwo dobra prawnego¹⁰⁷. Typizacja polegająca na narażeniu na niebezpieczeństwo dobra prawnego obejmuje swoim zakresem zachowania umiejscowione na tzw. przedpolu naruszenia tego dobra co powoduje *de facto* rozszerzenie zakresu odpowiedzialności karnej¹⁰⁸. Zachętą dla penalizacji zachowań stwarzających zagrożenie w danej dziedzinie jest coraz częściej przede wszystkim m.in. reakcja na trudności i zagrożenia związane z identyfikacją i udowodnieniem naruszenia konkretnego dobra¹⁰⁹.

cji wskazanego wyżej problemu należy go rozstrzygnąć stosując technikę wykładni w zgodzie z Konstytucją RP, biorąc pod uwagę wyrażoną w art. 2 w zw. z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP zasadę proporcjonalności, z której wynika zasada *ultima ratio* prawa karnego, mająca zabezpieczać przed penalizacją stanów faktycznych o znikomej bądź żadnej społecznej szkodliwości czynu; por. postanowienie TK z 17.12.2012 r., P 16/12, OTK-A 2012, Nr 11, poz. 142.

¹⁰⁷ M. Bojarski, J. Giezek, Z. Sienkiewicz, *Prawo karne materialne część ogólna i szczególna*, Warszawa 2006, s. 25; A. Spotowski, *Pomijalny zbieg przepisów ustawy i przestępstw*, Warszawa 1976, s. 118; A. Zoll, *O normie prawnej z punktu widzenia prawa karnego*, *Krakowskie Studia Prawnicze* 1990, rok XXIII, s. 11–12; G. Łabuda, *O kształcie norm charakteryzujących bezprawność i karalność przestępstw narażenia na niebezpieczeństwo*, *Nowa kodyfikacja prawa karnego*, t. XV, Wrocław 2004, s. 77.

¹⁰⁸ J. Giezek, *Narażenie na niebezpieczeństwo oraz jego znaczenie w konstrukcji czynu zabronionego*, *PPiA* 2002, s. 114.

¹⁰⁹ A. Spotowski, *Funkcja niebezpieczeństwa w prawie karnym*, Warszawa 1990, s. 145 i n.; por. także L. Lernell, *Rozważania o przestępstwie i karze na tle zagadnień współczesności*, Warszawa 1975, s. 146 i n.; M. Bojarski, J. Giezek, Z. Sienkiewicz, *Prawo karne materialne część ogólna i szczególna*, Warszawa 2006, s. 85.

Samo zachowanie niezgodne z nakazem lub zakazem zawartym w normie zawierać będzie wystarczający dla karalności stopień bezprawia co jest charakterystyczne dla traktowania istoty karno-prawnego bezprawia jako naruszenia obowiązku posłuszeństwa wobec poleceń zawartych w normach prawnych¹¹⁰.

Przestępstwa narażenia na niebezpieczeństwo mają komplementarny charakter w stosunku do przestępstw naruszenia dobra prawnego, są bowiem zawsze zrelacjonowane do przestępstw naruszenia, niebezpieczeństwo nie ma bowiem bytu niezależnego od określonego następstwa oraz stopnia prawdopodobieństwa jego nastąpienia¹¹¹. Jest ono zawsze, jak zauważa m.in. *K. Buchała*, niebezpieczeństwem czegoś, a to „coś” musi być ujemnie oceniane, aby mogło nadać wcześniejszej sytuacji społecznie ujemny sens¹¹². Aby jakiś moment poprzedzający naruszenie mógł być określony mianem niebezpieczeństwa, musi zachodzić taki stopień prawdopodobieństwa powstania ujemnego skutku, który zgodnie z doświadczeniem społecznym może być określony jako istotne, znaczne prawdopodobieństwo¹¹³, ocena zaś stanu zagrożenia następuje *ex ante*, z punktu widzenia wzmożonej możliwości wywołania niepożądanych skutków¹¹⁴.

Badania eksperymentalne przeprowadzone w projekcie DRUID wykazały jednocześnie, że nieznacznie zwiększone ryzyko zdarzenia drogowego (*slightly increased risk 1–3*) jest obserwowane przy zawartości od 0.1 g/l do 0.5 g/l alkoholu we krwi oraz Cannabis; średni wzrost ryzyka (*medium increased risk 2–10*) następuje przy zawartości alkoholu we krwi od 0.5 g/l do 0.8 g/l; Benzoylcegonine; Kokainie i Benzodiazepinie; silnie zwiększone ryzyko (*highly increased risk 5–30*); przy zawartości alkoholu we krwi od 0.8 g/l do 1.2 g/l; amfetaminie oraz jej mieszankach; ekstremalnie zwiększone ryzyko

¹¹⁰ *A. Zoll*, w: *T. Bojarski* (red.), System prawa karnego. Źródła prawa karnego, t. 2, Warszawa 2011, s. 232.

¹¹¹ *K. Buchała*, Prawo karne materialne, Warszawa 1980, s. 173.

¹¹² *M. Cieślak*, Pojęcie niebezpieczeństwa w prawie karnym, Zeszyty Naukowe UJ, Kraków 1955, Nr 1, s. 152; zauważyć należy, że niebezpieczeństwo definiowane jest różnie, por. w tej materii *I. Andrejew*, Polskie prawo karne w zarysie, Warszawa 1976, s. 349, pisze, że niebezpieczeństwo to sytuacja w której zachodzi znaczne prawdopodobieństwo ujemnych następstw, *K. Buchała*, Prawokarne, s. 173; *W. Wolter*, Nauka o przestępstwie, Warszawa 1973, s. 31; *T. Hanausek*, Uwagi o naturze niebezpieczeństwa jako zjawiska obiektywnego i dynamicznego, w: Zagadnienia prawa karnego i teorii prawa. Księga pamiątkowa ku czci *W. Woltera*, Warszawa 1959; s. 80; *A. Spotowski*, Funkcja niebezpieczeństwa, s. 10; por. także *L. Lernell*, Rozważania o przestępstwie, s. 138 i n.

¹¹³ *K. Buchała*, Prawo karne, s. 173 i n.

¹¹⁴ Tak *J. Sliwowski*, Prawo karne, 1979, s. 111; można spotkać się także z twierdzeniem, że możliwość „abstrakcyjna” nacechowana jest niskim stopniem, zaś „konkretna” wysokim stopniem prawdopodobieństwa, przy czym abstrakcję pojmuje się nie jako coś oddalonego od rzeczywistości, lecz uogólnienie doświadczenia, rzeczywistość odbieraną jako uogólnioną; por. *L. Lernell* powołując poglądy *B. Moroczniaka* tak charakteryzuje abstrakcyjność niebezpieczeństwa; *L. Lernell*, Rozważania o przestępstwie, s. 144.

(*extremely increased risk 20–200*); występuje natomiast przy zawartości powyżej 1.2 g/l alkoholu we krwi oraz kombinacjach alkoholu i narkotyków¹¹⁵.

Typy określające przestępstwa abstrakcyjnego narażenia na niebezpieczeństwo nie zawierają znamienia „niebezpieczeństwo” lub równoznacznego, jako określenia skutku. Niebezpieczna jest sama czynność podejmowana przez sprawcę i ona sama realizuje znamiona typu czynu zabronionego¹¹⁶. O popełnieniu przestępstwa abstrakcyjnego narażenia na niebezpieczeństwo decyduje jedynie czyn określony w ustawie natomiast jakiś dalszy układ zjawisk i rzeczy odrywający się od tego czynu nie jest wymagany dla jego przestępności¹¹⁷. W tej sytuacji zbędnym wydaje się uzupełnianie zespołu znamion o „w stopniu mogącym zagrozić bezpieczeństwu w komunikacji”, wystarczającym wydaje się przyjęcie „stanu pod wpływem środka zakłócającego czynności psychomotoryczne” podobnie jak w przypadku alkoholu, gdzie ustawodawca pomijając wpływ, jaki alkohol wywarł na konkretny organizm ludzki, założył, że przekroczenie określonego progu stężenia generuje określony poziom niebezpieczeństwa dla dobra prawnie chronionego. W sytuacji stanu pod wpływem środka zakłócającego czynności psychomotoryczne z pewnością niewątpliwie już potencjalnie niebezpiecznym jest różnorodność substancji aktywnych, złożoność przemian, jakim ulegają środki odurzające w organizmie ludzkim, uzależnienia, jakie wywołują, oraz konsekwencje uzależnień w postaci tolerancji i objawów abstynencji trudnych do przewidzenia¹¹⁸. Zresztą przyjęcie „w stopniu mogącym zagrozić bezpieczeństwu w komunikacji” mogło by w przypadku art. 178a KK kusić możliwością prowadzenia tzw. przeciwdowodu tj. możliwością wykazania, że w konkretnym przypadku nie doszło do zagrożenia bezpieczeństwa w komunikacji, a zatem nie zostały zrealizowane znamiona przedmiotowe typu.

Podsumowując – proponowane zmiany ocenić należy pozytywnie, podkreślając ich duże znaczenie przede wszystkim praktyczne. Dalsze zmiany w obrębie środka karnego zakazu prowadzenia pojazdów winny iść z pewnością w kierunkach wskazanych w skierowanym aktualnie do dalszych prac projekcie, niemniej jednak wskazane były by również pogłębione analizy zagadnienia faktycznego eliminowania z ruchu przy pomocy wskazanego środka nietrzeźwych kierujących z ruchu drogowego. Obecnie pewien wycinek jego efektywności obrazują z pewnością statystyki prowadzone w obrębie art. 244 KK, a w szczególności art. 178a § 4 KK aczkolwiek i w tym zakresie wskazane byłyby pogłębione badania aktowe.

Pozostaje problem realizacji celów stawianych przed środkiem karnym zakazu prowadzenia pojazdów do których uprawnia np. kat. B przy jedno-

¹¹⁵ *Driving Under*, s. 24 i n.

¹¹⁶ Podobnie *L. Gardocki*, *Prawo karne*, Warszawa 1999, s. 147.

¹¹⁷ *K. Buchata*, *Przestępstwa w komunikacji drogowej*, Warszawa 1961, s. 9.

¹¹⁸ *M.in. M. Kala*, *Środki podobnie*, s. 1048.

czesnym pozostawieniu kategorii wyższych (np. C, D, CE) gdzie wymagane są znacznie większe umiejętności w zakresie prowadzenia pojazdów, a konsekwencje naruszenia jakichkolwiek zasad ostrożności są znacznie poważniejsze niż w przypadku prowadzenia pojazdów objętych kat. B, aczkolwiek problem ten nie pojawia się w obrębie art. 42 § 3 i 4 KK albowiem zakaz ten dotyczy wszelkich pojazdów mechanicznych.

Jednocześnie zbędnym wydaje się swoiste dookreślanie stanu pod wpływem środka zakłócającego czynności psychomotoryczne „w stopniu mogącym zagrozić bezpieczeństwu w komunikacji”. Wystarczające wydaje się przyjęcie samego stanu pod wpływem środka zakłócającego czynności psychomotoryczne, przyjmując, że potencjalnie niebezpiecznym jest już sama różnorodność substancji aktywnych, złożoność przemian, uzależnienia, oraz ich konsekwencje w postaci tolerancji i objawów abstynencji trudnych do przewidzenia. Przystępstwa abstrakcyjnego narażenia na niebezpieczeństwo obejmują w swojej istocie te zachowania które nie prowadzą do bezpośredniego uszczerbku dla dobra, ale stwarzają sytuację, której rozwój może doprowadzić do takiego rezultatu ale nie koniecznie jednak musi do niego doprowadzić¹¹⁹.

Podkreślić w tym miejscu należy również pozostający problem rozwarstwienia odpowiedzialności w obrębie art. 178a KK i art. 87 KW które, *de facto* w praktyce jest rozwarstwieniem w zasadzie o charakterze formalnym, a jego pozostawienie implikować będzie nadal problemy interpretacyjne. Z tych wszystkich względów wskazanym było by w tej sytuacji równocześnie rozważenie możliwości nowelizacji art. 87 KW poprzez wyeliminowanie z opisu alternatywy dla stanu po użyciu alkoholu i konsekwentne kwalifikowanie obecności aktywnej substancji w organizmie w warunkach art. 178a KK co pozwoliło by jasno i jednoznacznie zakreślić granice kryminalizacji obu wskazanych typów, tym samym zlikwidować problem nowelizacji w zakresie „stanu pod wpływem środka odurzającego”¹²⁰.

¹¹⁹ Por. D. Gruszecka, Ochrona dobra, s. 246 i powołana tam literatura.

¹²⁰ Propozycje takie wysunięto już wcześniej – por. R. Pawlik, Znamię stanu, a także we wcześniejszym opracowaniu R. Pawlik, Społeczna szkodliwość czynu.